

Hæreticus enim, ut gloriam, quam anxie cupit, tueri valeat, non erubescit permanere in errore, & erubescit corrigere errorem. Difficillimum igitur est, ut quis pertinacem hæreticum publica disputatione sic convincat ut errasse fateatur. Hanc enim difficultatem agnoscens Salomon ait: (Prov. 17.) *Expedit magis usque occurrere raptis fœtibz, quam favo confidenti sibi in stultitia sua.* Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Proverb. ait: „Facilius erat doctoribus sanctis furori „Gentilitatis occurrere, raptis à se populis aliquibus, „atque à bestiali ejus fœvitia ad fidei pietatem prædicando conversis, quam hæretico cuilibet confidenti in sua „perfidia dogmatis: quia nimirum illud contra externos, „hoc contra sua viscera certamen agebant.“ Hæc Hieronymus. Si autem hæc disputatio secreto, & coram solis doctis fieret, facilis ille veritatem disceret: Quia abfente populi applausu, facile cessabit ventus superbiæ, qui oculis intellectus nimium obesse solet. Deinde veritate cognita facilius illam fateri cogetur, cum non sit populus, quem vereatur, & coram quo se victum fateri reformidet. Ex his igitur aperte constat secretam disputationem multum hæretico homini prodesse posse ad fidem Catholicam recipiendam, & publicam disputationem multum obesse. Ipsi etiam disputanti Catholico non parum nocere potest hujusmodi disputatio, si ille non sit vir doctus, & in sacris litteris satis eruditus, & in aliis disputationibus valde exercitatus. Nam alias fieri posset, ut veritas, quæ semper est victrix, in ore illius victa videatur. Sunt enim sæpe hæretici in disputando dissertissimi, & sciunt optime disputationum retia tendere, & vagam rethoricæ libertatem in syllogismorum spineta concludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare: Ut nisi ille dissertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc autem si cum viro Catholico disputans hæreticus fecerit, forte vir Catholicus nesciens illius argumentationes dissolvere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandem deceptus hæretici sententiam sequetur. Nisi disertus fuisset in disputando Athanasius, facile illum coram probo iudice deceperit Arrius. Quam necessaria sit ars, & exercitium disputatori; aperte ostendunt plurimæ disputationes, quas cum hæreticis habuit Augustinus, in quibus nisi fuisset disertus, sæpe succubisset. Et propter hoc Bernardus, qui (ut in fine præcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem esse argumentatione, & disputatione capiendum, censet talem disputationem non nisi à viro docto, & exercitato esse faciendam: propter periculum, quod inde evenire potest. De hujusmodi periculo locutus est Salomon, (Ecl. 10.) eum ait: *Qui scindit ligna periclitabitur in eis, si retusum fuerit ferrum.* Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Ecclesiastem, ait: „Hæretici ligna in „fractiosa sunt, & saltus absque utilitate pomorum. Unde „de & in templo Dei prohibetur plantari nemus, & vana foliorum, id est, verborum tantum sonantium spernuntur umbracula. Quamvis igitur sit prudens, & doctus vir, qui gladio sermonis sui hæc ligna conscindat, periclitabitur in eis, nisi diligenter attenderit: maxime si ei, quod sequitur acciderit. Si retusum fuerit ferrum, & faciem ejus turbaverit, id est, si disputatio ejus infirmior fuerit inventa, nec acumen habuerit ingenii, quo contraria quæque desecer: sed principale cordis ejus haberetur, in partem transibit adversam, & confirmabit eum fortitudo perversa.“ Hactenus Hieronymus. Nocet etiam hæc publica disputatio ipsis audientibus: præsertim si illi indocti sunt, aut in fide mutantes, & infirmi. Nam vulgus indoctum, & nunquam in re literaria versatum, nescit inter verum & falsum discernere: & ideo facile in iudicando fallitur, verum pro falso: & falsum pro vero iudicans. Sophistica hæreticorum argumenta, tamquam recte conclusentia laudabit. Cum perverte hæreticus collegerit, optime collegisse, & irrefragabile argumentum fecisse, dicit. Apparentia illius argumenta, quæ si intus discutiantur nullius sunt roboris, urgentissima iudicabit, & sic in hæretici sententiam paulatim trahetur. Fiet itaque, ut populus, qui fortis in fide ad disputationem audiendam venerat, infirmus, & vacillans discedat: & si quis forte dubius accesserat, disputatione audita hæresim ipsam firmissime, & sine ulla dubitatione amplectetur. Hujus rei exemplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero, Lipsiæ in Germania habita: ubi vir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans, quamvis sæpe illum apertissimis devicit argumentis: Populus tamen non ita, ut res erat, iudicans, impium Lutherum magis, quam Catholicum Echium laudavit, quia propter hoc neglecto infanum Lutheri dogma, cum suarum animarum dispendio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de præcipuis legibus civitatis non esse differendum coram juvenibus, si qua difficultas de illis emerferit, ne præpararum legum auctoritas apud juvenes minuat, apud quos maximam illam esse oportet. Si tanta reverentia legibus humanis, Platone iudice, debetur, justum est multo majorem legibus divinis exhiberi, ut coram populo rudi de illis non disputetur: ne apud illos legum divinarum auctoritas, & fidei certitudo minuat, cum videat ea in dubium, & questionem vocari, quæ oportebat existimari verissima, & firmissima. Ideo Paulus optime hæc pericula agnoscens, & volens ea præcavere, 1. Timotheum 2. discipulum admonet, ut ab hujusmodi disputationibus absteineat, sic inquit: *Noli verbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* Quæ verba interpretans Ambrosius in commentariis super Epistolam Pauli, ait: „Contentiones vitandas „monet, præcepta autem danda sub Dei timore, & terrore: quia contentio potest adhuc minus stabilitis generare scrupulum. Solent enim in contentione talia operari elimato malevolentia ferro, ut moveant animos incipientium fratrum.“ Hæc Ambrosius. Et beatus Leo primus hujus nominis Pontifex Martino Augusto scribens Epistola 20. sic ait: „Compressa enim vel remota in quietudine, ac pravitate paucorum facile firmabitur probanda concordia, si in eam fidem, quam Evangelicis, & Apostolicis prædicationibus declaratam per antiquos patres nostros accepimus, & tenemus, omnium corda concurrant, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis, admissa, ne per vanam fallacemque versutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in ipso lapide angulari fundata sunt: & sine fine manura.“ Hæc Leo Papa. Et certe propter hanc eandem rationem non est æquum, aut rationi consonum, ut in publicis disputationibus, quas in scholis, aut aliis Catholicis, & docti viri inter se habere solent, hæreticæ, & scandalosæ propositiones etiam exercitii causa, coram populo defendantur.

Multi enim ob hanc causam in hæreses illas lapsi sunt, quas disputationis gratia in scholis defendi videbant. Nam ob hoc solum, quod in scholis defendebantur, putarunt vera esse illa: aut saltem tolerabilia, quæ illic dicebantur. Scio equidem virum quendam non profusum rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus vocatum in iudicium, & carceri mancipatum, propterea, quod non fuisset veritus publice dicere, fornicationem simplicem non esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus tam periculosam hæresim fateri: Respondit se in scholis didicisse, in quibus sæpe viderat talem sententiam publice defendi. Ideo consultius factum fuisse censo, si illi, qui talibus disputationibus præerant, hujusmodi propositionem hæreticam, à suis disputationibus abegissent, & illam in scholis defendi constantissime prohibuissent. Et certe, ni fallor, illi, qui hujusmodi disputationibus præidentes poterant tales propositiones hæreticas, & scandalosas à schola propellere, erant multo gravius puniendi, quam illi, qui ex talium propositionum publica defensione alleciti sunt, ut illas veras esse, dicere auderent. Nec solum propositiones hæreticas, & scandalosas à publica disputatione abigendas esse censo: sed etiam illas quæ, & si verissimæ sint, vires tamen populi audientis superant, & in quibus rudis populus facillime errare poterit. Tales sunt materia de gratia, & libero arbitrio, de prædestinatione, de præscientia Dei, de multis Eucharistiæ mysteriis, & miraculis. De hujusmodi rebus coram populo rudi, & idiotâ disputare, periculosum esse censo: quoniam in illis sæpe contingit argumenta contra veritatem facere, quæ populo illiterato majorem apparentiam habere videbuntur, quam repositiones, quæ pro veritatis tutela dantur. Argumenta, quæ sunt, sæpe intelligit populus, & raro intelligit ipsorum argumentorum dissolutiones. In materia de prædestinatione, & præscientia Dei, quilibet sutor, & sartor argumentari novit, & nervos adhibere argumentis, illis tamen vir poterit respondere doctissimus vir, qui cuique alteri viro erudito facile responderet. Et ita vix potest esse, quin idiota hoc videns non scandalizetur, & in fide vacillet. Hujus scandali auctor est ille, qui de hujusmodi rebus publice disputavit, & ita velut talis à Deo punietur. Sic in figura olim prædictum fuit in lege Moyfi: (Exod. 17.) *Si rixati fuerint viri, & percussit quis mulierem pregnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subjacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicaverint. Sin autem mors ejus fuerit subsequuta, reddet animam pro anima.* Quam legem juxta allegoriam interpretans, Origenes homilia decima super Exodum, ait: „Sint duo viri isti, qui litigant, duo disputantes, & de dogmatibus, vel questionibus legis secum invicem conquiritentes, & (ut Apostoli sermone dicimus) rixantes circa verborum pugnant. Et paucis interpolatis subdit. Quia ergo isti, qui in questionibus litigant, ad subversionem nem audientium litigant, idcirco percipiunt mulierem pregnantem, & eiciunt infantem ejus vel formatum jam, vel nondum formatum. Mulier pregnantis dicitur anima, quæ nuper Dei concepit verbum. Et post pauca subdit: Hæc ergo anima, quæ nunc pro infirmitate sui mulier appellatur, duobus inter se litigantibus viris, & in certamine scandala proferentibus, quod habere semper verborum contentio solet, percipitur, & scandalizatur, ita ut verbum fidei, quod tenuiter conceperat, abiciat, & perdat. Et hæc est illis, & contentio ad everisionem audientium. Si ergo nondum formatum, anima, quæ scandalizata est abjecerit verbum, qui scandalizavit, damnum dicitur pati. Et multis interjectis iterum ait: Formatus infans

potest videri sermo Dei in corde ejus animæ, quæ gratiam baptismi consequuta est, vel quæ evidentiis, & clarius verbum fidei concepit. Hæc ergo si nimia contentione doctorum percussa abjecerit verbum, & inventa fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus. (1. Tim. 5.) Jam enim quædam conversæ sunt retro post Sathanam, animam pro anima dabit. Vel in die iudicii accipiendum est apud Deum iudicem, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Vel certe potest fortassis illud aptari, ut qui sibi conficius tanti scandalizaverit, & usque ad mortem det operam quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo restituatur ad fidem.“ Hactenus Origenes. Si soli viri, & firmi in fide adefsent non solum de his veris, & Catholicis propositionibus disputare liceret: sed etiam de propositionibus quamlibet hæreticis disputare licet, si id solum gratia exercitii fiat, ut inde veritas fidei clarius elucescat, & ipsi disputatores instructiores & disertiores ad hæreticos convincendos per tale exercitium fiant. Nam sicut hætiludia, & alia certamina inter amicos in palastra fieri solent, ut inde instruantur quo pacto contra hostes in bello certare valeant. Sic etiam inter viros doctos, & Catholicos, literarum exercitia, & disputationes de fide haberi oportet, ut inde discant quomodo contra hæreticos Ecclesiæ, & fidei Catholicæ acerbissimos hostes, pugnare debeant. Neque huic sententiæ obstat, quod Alexander quartus ait in cap. Quicumque de hæreticis, lib. 6. ubi sub excommunicationis poena prohibet omnibus laicis personis ne publice, aut privatim de fide Catholica disputare audeant. Nam illic Papa veram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quæ solis verbis, & non animis fit, qualis est inter illos, qui cum sint in eadem sententia concordēs argumentantur & respondent, ut rei veritatem clarius inveniant. Sicut etiam est bellum fictum inter eos, qui hætiludia exercent. Disputatio vera est inter illos, qui non solum verbis, sed etiam animis sibi invicem contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciunt viri Catholici, cum de rebus fidei disputant: Quia idem concordī animo sentiunt, & solis verbis contradicunt. Disputationem veram & non fictam habent viri Catholici contra hæreticos cum de fide Catholica disputant: quia sicut exterius verbis pugnant, ita interior animis dissentiant.

Hanc veram disputationem, quæ cum hæreticis de fide habetur, prohibet Papa personis laicis, ne videlicet publice, aut privatim de fide Catholica cum hæreticis disputare audeant. Et merito hoc prohibuit: quia licet essent aliqui laici docti, qui bene, & sine periculo posset cum hæreticis disputare, leges tamen non decernunt de iis, quæ raro contingunt: sed de iis, quæ ut in pluribus eveniunt. Raro autem contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandum de ea disertos: & ideo ne ipsi in disputatione succumbentes, sibi tamen occasionem assumerent, aut aliis audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatio interdita. Aliam vero disputationem de fide, quæ fit inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud cap. Quicumque interdicitur quoniam disputatio ficta non est proprie disputatio: sicut nec bellum fictum est proprie bellum, nec homo pictus est proprie homo. Et si hoc bene advertisset glossa, in illo cap. Quicumque §. Inhibemus: Non tantis premeretur angustiis, quibus illic premitur, & fa-

quis peccata, quæ forte ignorabat inde discens, occasione sumat appetendi, & tandem perpetrandi ea, quæ nunquam antea commiserat. Eadem ratione medicus non deberet monere infirmum de cibis noxiis, ut caveat ab illis: quoniam sæpe contingit, ut post prohibitionem ardentius illos cibos appetant, quos si comederint, forte moriantur.

Tamen si hoc contigisset, nullus sanæ mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, immo potius illo inculpato in ipsum infirmum totam rejiciet culpam: Quoniam noluit obtemperare medico consulenti, sed suæ innitens prudentiæ, mortem sibi ascivit. Si medicus corporalis monens infirmum, ut caveat à noxiis cibis bene agit, consequens est, ut medicus spiritualis monens alios, ut à doctrinis noxiis, abstineant, tanto melius agat, quanto anima melior est corpore, & quanto graviores sunt animi morbi, quam corporis. Rursum, nunquam bonum aliquid omittendum est propter vitandum scandalum proximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia: Quamvis (ut diximus) liceat ad tempus omittere, ad vitandum scandalum, quod oritur, ex ignorantia: quia tunc tamdiu omittere oporteret bonum opus, quousque ille de veritate doceatur. Hoc ita esse testimonio redemptoris nostri probatur, qui postquam docuerat pharisæos, Apostolos non peccare, eo quod non locis manibus manducabant, & dicentibus illi Apostolis, pharisæos ob hoc fuisse scandalizatos, respondit: (Mat. 15.) *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Quibus verbis Christus Redemptor noster apertissime contempsit tale pharisæorum scandalum, eo quod oriebatur ex pura illorum malitia, cum ab illo de veritate edocli, ipsam apprehendere volebant. Unde Theophil. præfata Salvatoris verba interpretans, ait, „Hinc enim discimus, quod offendit illos, qui sponte offenduntur, & incurabiles sunt, non est nobis damnosum.“ Hæc ille. (Luce. 14.) Et idem super Lucam declarans miraculum de Hydro-pico, quem Dominus Sabbato sanavit, sic ait: „Porro cum in medium venisset Hydropticus, non hoc consideravit Dominus, quomodo non offenderet multos: sed quomodo sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet enim nos, ubi magna prospectat utilitas, non curare insipientes, qui scandalizantur.“ Hæc Theophylactus. Scandalum illorum, qui legentes tractatus adversus hæreticos ædios, in ipsas hæreses labuntur, ex propria illorum malitia oritur, & non ex ignorantia: Quia cum veritas fidei sit illis aperte declarata, illam contemnunt, & errorem ibidem damnatum eligunt: Consequens igitur est, (ut juxta Salvatoris nostri doctrinam) tale istorum scandalum, qui sponte sua scandalizantur, sit contemnendum, & propter illud vitandum non debeat quis omittere, scribere contra hæreses. Deinde quam vanum, & futile sit hoc inconveniens, quod isti offerunt contra libros, qui adversus hæreses scribuntur, apertissime ostendit Paulus in Epistola ad Romanos, in qua de bonitate legis Mosaicæ disputat, offendens eam non ita bonam fuisse, ut Judæi putabant: quia non poterat justificare homines, ut illi credebant. Et tandem offendens quid boni lex haberet, ait: (Rom. 3.) *Per legem enim cognitio peccati.* Hoc ideo dixit: quia aliqua sunt peccata, quæ nesciremus esse peccata, nisi lex docuisset nos illa esse peccata. Ideo iterum in eadem Epist. cap. 7. ait: *Peccatum non cognovi, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces.* Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione ha-

bita, ortum est inde: Ut homines ipsa peccata, quæ intellexerant esse per legem prohibita, magis appetent. Et ideo ipse in eadem Epistola, cap. 5. dixit: *Lex subintravit, ut abundaret delictum.* In quibus verbis illud adverbium, ut, non est capiendum in significatione causæ finalis: sed quatenus significat consequentem effectus. Non enim ad hunc finem dedit Deus legem, ut homines magis peccarent: sed ut meliores fierent. Data tamen lege homines exarserunt in majorem appetitum earum rerum, quæ per legem illis erant prohibita. Nam (ut ait Poeta Horatius) Nititur in vitium semper, cupimusque negata. Et idem Paulus in eadem Epistola cap. 7. hoc ipsum ait, sic inquit: *Occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, contra seipsum arguit, sic inquit. *Quid igitur dicemus? Lex peccatum est?* Hoc Paulus sibi opponit, quia forte aliquis putare potuisset, legem esse malam, & melius fuisse talem legem non fuisse datam, cum ex illa multi (ut dictum est) occasione acceperunt magis peccandi. Sed huic objectioni responderet Paulus. *Abst. Sed peccatum non cognovi: nisi per legem.* Et parum infra. *Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit, ego autem mortuus sum, & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex sancta quidem, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.* Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super Epistolas ait: „Peccatum itaque non legitime utens lege, & prohibitione aucto desiderio, dulcius factum est, & ideo seduxit, vel fessellit.“ Hæc ille. Et Theophylactus eadem Pauli verba exponens ait: „Legi namque mens erat, ut ad vitam traderet, eoque & tradita est: at si ex ea mors ipsa defluxit, non est propterea illa culpanda: sed peccatum, id est, impetus ille, qui ad malum fertur, & corruptus, & voluptuarius animus, quin potius, ut proprius loquar, voluptas me ipsa seduxit, occiditque sub mandati prætextu.“ Hæc Theophylactus. Paulus ergo censet legem fuisse bonam, & bonum fuisse talem sanxisse legem, quamvis ex illa homines sumperunt occasionem pluries, & ardentius peccandi: Quoniam hanc mali occasionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam malitiam sumperunt ex lege occasionem. Et ideo caute Paulus in præfatis verbis loquutus est, dicens: *Occasione accepta per mandatum, & non dixit occasione data per mandatum.* Quoniam lex, quæ bona erat, non poterat illis alienius mali occasionem præbere: sed ipsi homines, quia mali erant, ex eo, quod bonum erat mali occasionem sumperunt. Ad eundem modum nos dicamus de scriptura Catholica contra hæreses adita, quemadmodum Paulus de lege dixit: *Occasione accepta hæresis per scripturam Catholicam seducit insipientes, & fallit illos.* Quid igitur dicemus? Scriptura illa peccatum est? Abst. Sed scriptura sancta est, & opus sanctum, & justum, & bonum. Denique, ut jam concludamus, si ut viderit insipientium spontaneum scandalum, vitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem ratione vitare omnia sanctorum virorum opera: quoniam vix ullum mediocrius magnitudinis opus illorum reperies, in quo non reciteret aliqua hæresis, & damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti, ut semper occasionem quæsisse videantur, qua

adversus aliquam illarum pugnare possent. Forte aliquis mihi objiciet id, quod præcedenti capitulo diximus, non esse bonam publicam adversus hæreticos vocalem disputationem: nisi ubi necessitas urgeret, & ita forte eadem ratione colligeret non esse etiam bonum disputare per scripturam adversus illos. Sed hanc objectionem nullius profus esse momenti facile quisque intelliget, si consideret, quam latum sit inter vocalem, & scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem disputationi, & publicæ omnes adesse possunt: & omnes ad illam audiendam certatim concurrunt, tam idiotæ, quam viri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi viri docti, & ideo scripta disputatio reputatur secreta, & non publica. Vocalem autem disputationem secreto, & coram solis viris doctis fieri posse concessimus, sicut nunc de scripta disputatione concedimus. Deinde in vocali disputatione idiotæ, qui adstant, & si sententias non intelligant, judicare tamen de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis judicat, nisi vir doctus. Quoniam vix aliquis (ut dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat, & si legerit non intelliget: ac proinde, nec judicare possunt. Ad hunc modum sancti viri distinxerunt doctrinas, quæ voce, aut scripto dantur: quoniam cum prædicatores verbi Dei admovent, ut juxta auditorum capacitatem sermones temperent, ita ut de rebus sublimibus coram populo rudi non disserant: ipsi tamen, qui hæc consulunt, in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserunt: Quoniam putabant illa opera à viris idiotis non fore legenda, & ita non putarunt idem imminere periculum ex scriptura, quod certum erat oriri posse ex vocali prædicatione. Propter hanc eandem causam censeo vitandos esse eos libros, qui lingua vulgari contra hæreticos disputant: quoniam talis scripta disputatio in lingua vulgari adita jam publica est, & adeo exposita est iudicio hominum idiotarum, ac si publica voce ferret. Merito igitur laudandus est communis Regni Castellæ senatus, qui publico edicto prohibuit ne libri tales contra hæreticos aditi in linguam vulgarem transferrentur, & de aliquibus, qui jam translati erant, præcepit sub gravibus pœnis ne venderentur.

CAPUT XXI.

Quod hæreticus si respuerit, est ab Ecclesia misericorditer recipiendus.

Hæreticum hominem si respuerit, solet pia mater Ecclesia, quæ sponsi sui dulcissimi vestigia sequitur, extensis (ut ajunt) ulnis recipere. Imitatur siquidem sponsum suum, qui (ut ait Paulus) (1. Tim. 2.) *vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Eum, qui venerit ad me, inquit salvator noster, (Joan. 6.) *non ejiciam foras.* Justum est ergo, ut Ecclesia illius sponsa non ejiciat foras eos, qui ad Christum redire voluerint. Deus per Hieremiam Prophetam cap. 9. Judæorum synagoga, quæ cum amatoribus multis per varias idolorum culturas fuerat fornicata, promisit se illam recepturam, si ad illum reverteretur: Ergo oportet, ut Ecclesia filios, qui ab ejus gremio per hæresim recesserant, recipiat, cum ad illam revertuntur. Contrarium tamen sensit olim Novatus, à quo Novatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorrupti insaniam, ut non fuerit veritas docere, non esse dandam lapsis peccatorum indulgentiam, sive remissionem. At Ecclesia spiritu

Dei illustrata intelligit bene, quam crudelis, & quam à divina misericordia aliena sit hæc sententia, & propterea ipsum Novatum damnans, lapsis indulgentiam promittit, & tribuit. Immo blandius velut pia mater amplius gratulatur, quam de illis, quos nunquam amiserat. Agnoscit enim illa, quod sponsus suos est ille bonus pastor, qui errantem ovem non interfecit, non percussit: sed gaudens super humeros suos imposuit, & ad ovile perduxit, tandem convocatis amicis, congratulati sibi ab illis petit, eo quod ovem, quam amiserat, invenit. Deinde pater ille Evangelicus filium suum prodigum de pastu porcorum, & longinqua regione, in quam abierat ad se revertentem non rejecit, neque illi exprobravit prodigalitatem, aut ulla injuria illam affecit: sed ut vidit illum pater ejus à longe, misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum: & dixit ad servos suos: Cito præferite stolam primam, & date anulum in manu ejus, & calceamenta in pedibus ejus, & adducite vitulum saginatum, & occidite, ut manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & revixit, perierat, & inventus est. Sic pater cœlestis judicat, sic emendat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella, utpote, qui non vult mortem peccatoris: sed ut convertatur, & vivat. Licet hæc filii prodigi parabola de omni peccatore solcat intelligi, mihi tamen magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda videtur, quam de fidelis, qui aliud crimen lætale commisit. Fidelis siquidem adhuc est in domo patris, propterea quod nondum ab Ecclesia, quæ (Paulo testante 1. Tim. 3.) domus est Dei, recessit. Hæreticus vero, qui se ab Ecclesiæ Catholice consortio separavit, domum reliquit patris, & tanto longius abiit, quanto fide deserta in plura se immergit vitia. Ad domum patris revertitur, cum relicto errore, quo fuerat ante deceptus, fidem Catholicam suscipit, per quam iterum in Ecclesiam, unde exierat, intrat. Sed hunc talem pater cœlestis cum gaudio suscipit, & magis super illum lætatur, quam super seniore filium, qui domi manserat. Qui fit igitur, ut mater non eodem gaudio suscipiat revertentem filium, quo illum suscipit pater? Erit ne sponsa contraria sponso suo, ut quod sponsus suus benigne, & cum gaudio suscipit, illa cum austeritate rejiciat? Abst. Nihil enim ex his, quæ ad fidem, & mores spectant, Ecclesia agit, nisi prout à Deo sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere convincitur, qui hæreticos revertentibus ad Ecclesiæ consortium, aut Judæis, vel Sarracenis ad veram fidem conversis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc injurias afficiunt, cum potius deberent illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate, & amore prosequi, ut his retinaculis illos in fide suscepta melius conservarent. Et forte qui illos acerbe & cum austeritate tractant, hoc faciunt, ut illos fidei susceptæ pœniteat. Ideo Dominus in lege veteri sub quadam figura, quemadmodum reliqua, quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, ut hujusmodi hominibus non inferretur injuria, neque præteritum vitium quis illis exprobraret. Sic enim in Levitico ait cap. 19. *Si mortuus fuerit advena apud vos, non exprobratis ei.* Vitium advenæ præcepit non esse illi exprobandum: sed ut tantam indigena ab illis æstimaretur. Advena est inter Christianos quisquis à Judæorum, vel Sarracenorum ritu ad Christianismum venit: Huic tali præcepit Dominus, ut nullus exprobraret advenæ notam, nullus ex hoc illi injuriam faceret, quod ante Judæus aut Sarracenus fue-

quas aut Pontificias, aut civiles vocant: & hoc istis le-
vius parendum esse iudico: quia non est miuum, si in
ea re, quæ ad jus suum non spectat, erraverint. Nam
si viri Theologi, & docti fuissent, non improbassent la-
borem meum, quo adversus omnes hæreses disputatio-
nem pro fide Catholica suscepit, immo peritis vehemen-
ter laudassent, sicut nunc (Deo auctore) cui ego gra-
tias reddo immensas, quotquot ubique terrarum sunt docti
Theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si enim
bene nossent, quod, qualeque scandalum sit vitandum,
& quale contemnendum, non incidissent in talem erro-
rem; quo putarunt non esse scribendum contra hæreti-
cos, aut hæreses, ne quis hæc legens scandalizetur, &
in eas ipsas hæreses labatur. Nam quod sit aliquod scan-
dalum merito contemnendum, Saluator noster docuit,
quando Apostolis dicentibus illi, Phariseos fuisse scan-
dalizatos propterea quod ipse dixerat, hominem non co-
inquinari a cibo, quod intrat in os, respondit: (*Matth.*
15.) *Sinite illos, ceci sunt, & duces cæcorum.* Quibus
verbis apertissime Saluator noster illud Phariseorum scan-
dalum contempit. Ut igitur huius rei veritatem clarius
demonstremus, opus est, ut scandalorum varietatem,
& quale sit inter illa discrimen obiter tractemus. Scan-
dalum Græce, est offendiculum Latine, & ad mores
translatum significat quandam mali occasionem. Unde
Hieronymus exponens illud Matthæi locum: *Scis quia*
Pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt, sic ait:
Et quia crebro teritur in Ecclesiasticis spiritus scanda-
li brevis dicamus, quid significet. Scandalum, nos
offendiculum, vel ruinam, & impactionem pedis pos-
sumus dicere. Quando ergo legimus: Quicumque de
minimis istis scandalizaverint quempiam, hoc intelli-
gimus, qui dicto factove occasione ruinæ cuiquam
dederit. Hæc ille. Tale autem scandalum bifariam
contingere solet: quia aut ab aliquo datur, aut nemine
stante accipitur: & ob hoc duplici etiam nomine appel-
latur. Nam quoddam dicitur scandalum datum, & quod-
dam dicitur scandalum acceptum: scandalum datum est
dictum, vel factum, quod ex se præbet occasionem
ruinæ, hoc est, peccati. Tale scandalum semper est
peccatum, & quidem mortale, si ex se est peccati mor-
talis affectivum. De hoc scandalo loquutus est Christus
cum dixit: (*Matth.* 18.) *Qui scandalizaverit unum de*
puillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur
mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum
maris. Et iterum: *Vae homini illi, per quem scandalum*
venit. Huiusmodi scandalum semper est vitandum, ea
lege, & ratione, qua cætera peccata vitare tenemur.
Est aliud scandalum, quod dicitur acceptum, & non
datum, & est casus, vel ruina, hoc est, peccatum pro-
veniens ex bono facto, vel dicto alterius, aut saltem
ex dicto, vel facto non malo. Hoc scandalum ideo dicitur
acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ non
est apta ad dandam occasionem mali, aliquis peccati occa-
sionem accipit. Tale scandalum nullus vitare tenetur, in
alio: aliquando scandalum oritur ex re bona, & ne-
cessaria ad salutem, ut sunt omnes illæ quæ sub præ-
cepto nobis injunctæ sunt. Si quis enim scandalizaretur
propterea quod in quadragesima abstinet a carnibus, aut
die dominica sacrum Missæ officium audis, non ideo ali-
quid horum impune omittere potes: immo scandalo illo
contempto, quodlibet illorum agere teneris. Nam lex
charitatis, quæ præcipit, ut plus in te, quam proximum
ames, etiam præcipit, ut plus in te, quam in proximo

vites peccatum. Peccares autem, si ea omitteres, quæ
tibi præcepta sunt. Ne igitur alius per scandalum peccet,
ea, quæ tibi præcepta sunt omittere non debes. De hoc
scandalo, intelligitur dictum Bedæ, quod ponitur in
regula: Qui scandalizaverit, extra de regul. juris. U-
lius scandalum nasci permittitur, quam quod veritas re-
linquatur. Quæ regula juxta omnium doctorum tum
Theologorum, tum canonistarum sententiam intelligen-
da est de triplici veritate, videlicet, vitæ, justitiæ, &
doctrinæ, ita ut neque veritas vitæ, neque justitiæ, ne-
que doctrinæ sit omitteuda propter vitandum scandalum
proximi: præsertim si talis veritas sit ad salutem animæ
necessaria. Alioqui si veritas illa non sit necessaria, ut
contingit in veritate vitæ, quæ non est sub obligatione
præcepti injuncta: sed solum in consilio data, tunc pro-
pter vitandum proximi scandalum, quod orietur in illo
ex ignorantia, liceret ad tempus omittere talem vitam
veritatem, quouique doceatur bonam esse talem rem,
neque ullam esse scandali occasionem. Cum autem jam
fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi offensum rem
talem esse vere bonam, quæ nullam proflus habeat in se
scandali rationem, si proximus adhuc scandalizatur, tale
scandalum jam est malitiosum: Quia ex pura malitia,
& non ex ignorantia oritur, propter quod vitandum
nulla unquam veritas est relinquenda. Ita interpretantur
præfatam regulam juris, Alexander de Hales in secunda
parte, quæst. 189. membro. Ricardus de Media Villa in
quarto sententiarum distinct. 38. articulo decimo. Adria-
nus Papa in 1. quæst. quodlibeti. Eodem modo etiam
exponit glossa regulam illam licet non tam clare, & aper-
te, & distincte, quantum illi. Hoc etiam differt ab illis,
quod glossa vocat veritatem disciplinæ, illam, quam
doctores præfati appellant veritatem doctrinæ: nam alio-
qui oporteret fateri glossam non plene assignasse in sua di-
visione omnes veritatis partes, cum omiserit veritatem
doctrinæ, quæ omitteuda non erat: sed potius primo
loco constituenda, sicut fides prior est charitate. Fit igitur
necessario, ne divisionem, quam glossa assignat,
mancam esse dicamus: ut per veritatem disciplinæ intel-
ligamus veritatem doctrinæ. Regula igitur Christiana est,
ut vitandum nasci permittatur, quam quod veritas
relinquatur. His igitur omnibus præmissis, peto ab
illis, qui sentiunt, non esse bonum scribere contra hæ-
reses, propterea quod aliquis in illo opere legens forte
scandalizabitur, veriore putans esse hæresim, quæ re-
probatur, quam illius reprobationem. Quale scandalum
erit huius scandalizati, datum, an acceptum? Si dicant
esse scandalum datum, oportebit eadem ratione illos fateri
peccatum mortale esse scribere contra hæreses: quoniam
(ut diximus) omne tale scandalum, quod ex se dat
peccati mortalis occasionem, est peccatum mortale. Cum
igitur hæresis sit peccatum mortale, & (ut supra libro
primo ostendimus) gravissimum, consequens est, ut
scriptura contra hæreses, si (ut dicunt) est scandalum
datum, sit etiam peccatum mortale, & scribens contra
eos peccet mortaliter. Si hoc illi concedant, tunc iterum
interrogabo illos, si scripturam suam contra hæreses fau-
tor illius ita secreto eam servet, ut nullus eam videat,
aut si illam alii legerint, & nullus ex ea scandalizetur,
sed potius è contrario multi, qui erant dubij in fide, aut
alias hæretici, per illam revocentur ad fidem, & in illa
confirmentur: An tunc etiam scriptura illa contra hæreses
sit dicenda scandalum. Si dicant tunc non esse di-
cendam peccatum, neque scandalum, propterea quod nul-

nullum scandalizavit, & multos ædificavit, sequitur in-
de, ut neque peccatum sit, neque scandalum datum di-
catur, quamvis multi ex illius lectione scandalizentur.
Consequenter ista inde est manifestissima, quod opus ali-
quod, ut dicatur scandalum datum, non pendet ex hoc,
quod alius scandalizetur ab eo: quia si opus illud est ma-
lum coram aliis factum, sive aliquis ex eo scandalizetur,
sive non, semper dicitur scandalum datum. Sive quis
capiat blasphemiam occasionem cum videt alium blasphemantem,
sive non: blasphemiam publice facta semper
dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est conse-
quentia, ut scriptura contra hæreses non dicatur scan-
dalum datum: quamvis multi ex illa capiant occasionem
ruinæ, si non est dicenda scandalum, quando nullus ex
ea scandalizatur. Si vero dicant talem scripturam contra
hæreses dicendam esse peccatum mortale (etiam si nullus
eam legat) & esse scandalum datum, quamvis legentes
in illa non scandalizentur ex ea, oportebit eos fateri,
Beatum Augustinum, Beatum Hieronymum, & Beatum
Ireneum peccasse mortaliter, pro eo quod multas adver-
sus hæreses addiderunt scripturas, & tales illorum tracta-
tus, quos adversus hæreses addiderunt, oportebit dice-
re esse scandalosos: quoniam etiam per illos tractatus po-
terit aliquis scandalizari, ita ut ipsas, quas illi sancti
damnarunt hæreses, eligant magis, quam Catholicam
veritatem. Qui hoc concedere non dubitaverit, cogetur
etiam damnare totam Ecclesiam Catholicam, propterea
quod illa non damnavit unquam tales tractatus, neque
unquam viros fideles ab illorum lectione prohibuit. Non
credo esse aliquem tam dementem, ut dicat sanctos viros
ob hoc peccasse mortaliter, quod contra hæreses
scripserunt, & Ecclesiam errare, propterea quod illa
sanctorum virorum tractatus, quos illi adversus hære-
ses scripserunt, legi permittit. Si quis tamen fuerit tam
effrons, ut hoc concedere non vereatur, deducam illum
in multo acerbiores angustias, & in maxima, quæ sin-
gere possumus viro Christiano inconvenientia. Nam qui
hæc dicit, necessario cogetur fateri Evangelistas in scrip-
tura suorum Evangeliorum, & Paulum in suis Epistolis
eruisse: Quoniam omnes hi scripserunt aliquas perver-
sorum hominum hæreses; & quamvis Evangelista, aut
Apostolus eas damnaverat, non tamen defuit, qui illas
postea sit tutatus. Aperta est Saduceorum hæresis negan-
tium resurrectionem, quæ à Christo, Salvatore nostro,
Matthæo, Marco, Luca referentibus, damnata est. Cer-
tum est tamen multos fuisse postea hæreticos, qui in
hanc eandem hæresim lapsi sunt, & utinam non sint ho-
die etiam plures, qui eidem hæresi favent, putantes ni-
hil reliquum esse post hanc vitam. Paulus Apostolus in
priori ad Timotheum Epistola, cap. 4. damnat duas hæ-
reses, unam, quæ prohibet nuptias, alteram, quæ dam-
nat certas aliquas ciborum species: quas hæreses nullus
(quod sciam) fidelis horum ante tempus Pauli docuerat:
sed quia spiritu prophético prævidit futuros esse aliquos,
qui illas docerent, ideo tempestive præmonuit, ut ab
illis caveremus. Si Paulus de hæresibus futuris præmo-
nuit, sunt istas, & damnans ante illarum ortum,
multo efficacius, & vehementius scripsisset contra illas,
quæ jam fuissent ortæ, sicut & fecit contra eas, quæ suo
tempore sunt ortæ. In Epistola ad Galatas ex professo dis-
putat contra illos, qui dicebant caeremonias, & sacrifi-
cia veteris legis esse necessaria ad salutem in lege Evan-
gelica. Hoc idem contendit in Epistola ad Hæbreos. Po-
test tamen fieri, ut quis has Pauli Epistolas legens, eli-

gat magis hæreses, quas illic Paulus damnat, quam Ca-
tholicam veritatem. Nam Ebion, & Cerinthus, & San-
cti, & Elcesæi hæretici, non obstante Pauli sententia, ve-
teris legis caeremonias dixerunt esse necessarias in lege
Evangelica. Quis ergo erit tam demens, ut cessat de-
lendas esse Epistolas Pauli, radenda esse Evangelia, ne
forte quis illa legens in eas incidat hæreses, quæ illic
damnantur, aut in alia vitia, quæ illic reprehendantur?
Ex his omnibus colligo, quod ille, qui contra hæreses
scribit, non solum non peccat in hoc, sed bene agit; nec
talis scriptura est peccatum, immo potius opus bonum,
& per consequens non est dicendum scandalum datum,
licet aliquis per illam scandalizetur. Præterea sicut potest
quis per huiusmodi scripturam scandalizari, tamens ex
illa occasione assentiendi alicui hæresi, ita è contrario
possunt multi per illam scripturam ab hæresi, in quam
forte fuerant lapsi ad fidem Catholicam revocari; & qui
forte erant dubij, & nutantes in fide confirmari, & ve-
rissimè est hoc multo frequentius contingere, quam il-
lud: quia in tali scriptura fides Catholica laudatur, hæ-
resis reprehenditur, & damnatur: pro fide Catholica il-
lic pugnatur, & hæresis expugnatur. Cum igitur boni,
& Catholici non solum possint ex huiusmodi scriptura
persuaderi ad confirmationem fidei: sed ultra hoc ur-
geantur, & quasi compellantur ad illam, consequens est,
ut si quis talem scripturam contra hæreses disputantem
legens in aliquam illarum hæresum illic damnatarum la-
batur, non tribuatur hoc malitiæ scripturæ: sed potius
malitiæ ipsius legentis, qui scriptura abusus est, cum
id probet, & bonum iudicet, quod illic legit esse ma-
lum, & reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut
arietem serpens comedens vertat in venenum, quis dicit
esse sibi culpam, & non potius serpentis, qui ob suæ
complexionis malitiam id, quod natura sua erat salubre,
vertit in venenum? Idem proflus censendum est de illo,
qui legens eos tractatus, qui contra hæreticos scribun-
tur, ipsas hæreses quas illic vidit reprehendi, & dam-
nari, magis eligit, quam Catholicam veritatem. Ex his
omnibus apertissime colligitur illum, qui contra hæreses
scribit, non solum per hoc non peccare: sed bene age-
re, nec talem scripturam esse dicendam peccatum: sed
opus bonum, & meritorium, & per consequens non
esse censendam scandalum datum, quamvis aliquis per
illam scandalizetur. Quia tale scandalum non à scriptura
oritur, quæ ex se bona est, cum mala sit hæresis, quæ
per illam reprehenditur: sed à malitiâ ipsius legentis pro-
cedit, qui abutitur bono. Tale igitur scandalum cense-
ri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa sua vo-
luit offendere, cum tamen fuisset de offendiculo præmo-
nitus. Ille per propriam malitiam voluit illi adherere
sententiæ, de qua fuerat monitus esse hæreticam, ut
caveret ab illa. Hoc tale scandalum nullus evitare tenetur:
quoniam de hoc (ut diximus) intelligitur illa juris
Christiani regula, quæ ait: Vitium scandalum nasci per-
mittitur, quam quod veritas relinquatur. Si quis enim
à me de fide Catholica doctus, & de hæresi, ut ab illa
caveat monitus, in hæresim ipsam labatur, illius erit
culpa, non mea, qui illum monui. Ex quo apertissime
colligitur nullo modo esse prætermittendam doctrinam fi-
dei Catholicæ, ut evitetur error in proximo, qui ex pro-
pria culpa errat. Nam alias eadem ratione oporteret præ-
dicatores verbi Dei non reprehendere vitia in publica
concione, & confessores non interrogare de illis pœni-
tentes in secreta confessione: cum possint contingere, ut
quis

chie dissolvisset laqueos, quibus se teneri putavit. Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis, publice, vel privatim, de fide Catholica disputent. Ecclesiasticis autem viris non sic est absolute prohibitum cum hæreticis disputare: sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare, modo id coram viris doctis, & in fide constantibus fiat. Et aliquando non solum erit licitum, immo necessarium contra hæreticos publice disputare, etiam coram populo simplici, ut puta, quando populus ab hæreticis, aut aliis infidelibus oppugnatur, & sollicitatur, ut fidem Catholicam deserat. Tunc enim Prælati Ecclesiarum incumbit, subditos fideles ab hujusmodi hæreticorum infestatione defendere, & tenentur illi per se, aut saltem per alios viros doctos, & in disputando disertos contra hæreticos disputare, ut gloria Dei manifestetur, & veritas Catholica defendatur, & hæretici confundantur. Nam ob hoc (ut Paulus ait Tit. 1.) oportet Episcopum doctum esse, ut sit potens exhortari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Et Beatus Petrus 1. 3. præcepit Episcopis, ut sint semper parati ad satisfactionem reddendam, de illa, quæ est in nobis spe & fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem provocantibus. Catholici viri tacerent, daretur populo suspicionis occasio, ut credat Catholicos viros de fidei certitudine diffidere, eo quod non audeant ad certamen cum hæreticis descendere, aut credet illos cum hæreticis sentire, eo quod illis clamantibus tacent. Numquam siquidem verius dici potest, ut qui tacet, consentire videatur, quam cum res est adeo seria, ut tacere sit perniciosum, loqui vero utile & necessarium. Ideo tunc necessarium erit contra hæreticum disputare: quia error, cui non contradicatur, approbatur: & veritas cum minime defendatur opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare perverfos, nihil aliud est quam fovere, Nec caret serupulo societatis occultæ, qui manifesto facinorosi desinit obviare. Decreta autem & leges, quæ absolute omnem videntur prohibere de fide disputationem ad solos hæreticos dirigitur, quibus omnem interdicitur disputationem, per quam fidem Catholicam oppugnare præsumunt, aut de illa dubitare. Nam de hac disputatione intelligendum est dictum Marciani Imperatoris, quod habetur. I. Nemo, C. de summa Trinitate & fide Catholica. Injuriam (inquit ille facit) iudicio reverendissimæ Synodi, si quis semel iudicata, ac recte disposita, revolvit, & publice disputare contenderit. Hæc ille. At Catholicis, qui pro his, quæ in Synodo definita sunt, disputant contra hæreticum, non facit injuriam Synodo, immo exhibet honorem. Hæreticus autem, qui contra Synodum pugnat, is facit injuriam Synodo: quia illam errasse contendit. Hæreticis ergo, quia contra fidem sentiant, de fide disputare inhihet: Catholicis autem, qui pro fide pugnant, de fide disputare non prohibet. Ut ergo omnia decreta, & leges, quæ disputationes de fide fieri prohibent, clarius intelligamus, est ad advertendum, quod in vera disputatione de fide, quæ est inter Christianum, & hæreticum, duæ sunt prohibitiones diversæ, juxta duas personas, quæ ad hujusmodi disputationem coeunt, videlicet Christianus, & hæreticus. Prohibitio Christiani restricta est ad personas laicas, solis enim laicis, in illo. §. Inhibemus: est interdicta hujusmodi disputationem. Hæreticis etiam est interdicta disputationem de fide: & hæc prohibitio est generalis, quoad ad personas hæreticorum: quia nulli hæretico permittitur de fide disputare, volens fidem infringere, aut de illa dubitare: præ-

sertim in rebus illis, quæ per expressam Ecclesiæ definitionem sunt jam olim determinata. Nam ad solos hæreticos est referendum, quod habetur in cap. Majores. 24. q. 1. Illud enim cap. sumptum est ex quadam Epistola Gelasii Papæ, quam ad Episcopos Dardaniæ misit, qui de Gelasio quærebatur, propterea quod Acacium Euticiæ hæresis fautorem, sine Concilio generali damnasset. Volebant siquidem Episcopi illi ut Acacius prius fuisset ad Concilium vocatus, & ibidem auditus, & si suæ sententiæ rationem non dedisset, immo, ut illam hæreticam fateretur, fuisset convictus, tunc merito damnaretur, & si non dedisset, immo, ut illam hæreticam fateretur fuisset convictus, tunc merito damnaretur, & non ante. His Episcopis Gelasius Papa scribit, probans illos injuriam rem petere, & juste Acacium sine Concilio congregatione fuisse damnatum: quia cum hæresis Euticiana fuisset jam olim in Concilio Calcedonensi damnata, non erat opus ad ejusdem hæresis fautorem damnandum, novum congregare Concilium. Et inter multa, quæ pro hac re in illa Epistola eleganter dixerit Gelasius, parum post principium refert ea, quæ recitantur in illo cap. Majores. Quibus verbis (ut ex discursu literæ facile constat) docet hæreticos, qui in apertam, & præsertim olim damnatam hæresim lapsi sunt, non esse ad disputationem admittendos: sed oportet illos sine ulla disputatione errorem suum revocare. Quoniam (ut in eadem Epistola Gelasius ait) si ea, quæ salubriter decreta sunt, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos, quosque profus errores stabile peristeret Ecclesiæ consuetum, ac semper iidem furoribus recidivis omnium, integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positam semel synodalia regularum non essent clivæ pedes, resumptis certaminibus, contra fundamentum sese veritatis attollerent, & simplicia quæque corda percuterent. Quid si subinde fas esset, perfidis inire Concilium? Cum quælibet illis manifesta sit veritas, nunquam desit, quod perniciose deprimat, mat falsitas, tamen ratione vel auctoritate deficiens, sola tamen intentione non cedens. Hæc Gelasius. Quæ verba satis seipsa indicant, quod adversus hæreticos dirigitur, qui diversis furoribus incitati firmam fidem disputationibus suis oppugnare conantur, non adversus Catholicos, qui eandem fidem defendere satagunt. Beatus Leo primus hujus nominis Summus Pontifex, solos etiam hæreticos ad disputationem arceat. Nam Epistol. 21. Marriano Augusto scribens de Euticiæ hæresi tunc recenti, sic ait: „Aucta igitur per imperialem amicitiam spe cælestis auxilii, confidentius pietatem vestram pro sacramento salutis humanæ incitare præsumo, ne cujusquam prociaci impudentique versutia, quasi de incerto quid sequendum sit, sinatis inquiri. Hæc ille. Et Epistol. 22. eidem Marriano augusto de his, quæ in Calcedonensi Concilio tractanda erant, scribens ait: „Unde per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui regni vestri est autor, & rector, obtestor, & obsecro clementiam vestram, ut in presenti Synodo si dem, quam Beati Patres nostri ab Apostolis sibi tradiderunt, tam prædicaverunt, non patiamini quasi dubiam retracari, & quæ olim majorum sunt auctoritate damnata, redivivis non permittatis conatibus excitari. Hactenus Leo Papa. In quibus verbis aperte constat, eam solam disputationem prohibitam esse voluisse, per quam firma fides vertitur in dubium, & quod certum est, in illa inquiritur, tamquam incertum. At cum hæretici

fiat,

sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis disputationibus contendunt, & Catholici sint, qui firmitatem fidei sua disputatione defendere conantur, consequens est, ut soli hæretici sint, qui de fide disputare prohibentur, & non Catholici. Hi enim soli sunt, qui injuriam, fidei auctoritati, & dignitati faciunt, dum ab ea certitudinem suam amputare conantur, & illam, aut falsam, aut dubiam dicere non verentur.

Unde Beatus Maximus in sermone quodam de pluribus Martyribus ait: „Magni periculi res est, si post Prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem (quasi novellam) discutere præsumas: & post tam manifestos duces in errore permanes, & post morientium sudores ociosa disputatione contendas. Hæc ille. Hæretici ergo sunt, quibus contra fidem disputare est interdictum, quam si illi, omni prohibitione contempta, suis disputationibus oppugnare non erubuerint, Catholicis non est interdicta ejusdem fidei defensio. Immo aliquando (ut dixi) est necessaria, & præcepto injuncta prælati Ecclesiasticis, qui (velut pastores) curam habent accendi lupos, ne oves moribus noceant. Cum enim timeatur populum in hæresim labi, propterea quod nullus est, qui disputatione sua convincat hæreticos, tunc necessarium esset contra hæreticos disputare. Propter hoc Beatus Athanasius disputavit cum Arrio, ut illum convinceret, aut saltem populum in fide confirmaretur. Propter eandem causam Beatus Augustinus toties cum variis hæreticis publice disputavit. cum Felice Manichæo, cum Feliciano Arriano, cum Pascentio commite Arriano, cum Emerito Donatista. Eadem ratione ductus Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis optavit publice disputare cum Berengario: Ut publice convictus, & confusus non posset populum secreto (ut faciebat) decipere. Sed hanc disputationem cum Lanfranco habere Berengarius noluit, reformidans victorie verendum. Hoc constat ex præfatione cujusdam opusculi, quod idem Lanfrancus adversus Berengarium scripsit. Ob eandem causam Beatus Bernardus de claustro, & quiete Monasterii sui in Burgundia siti, ad Senonas usque in Franciam venire non dubitavit, ut contra Petrum Abailardum pestilentissimum hæreticum, pro fide Catholica disputaret. Nam & si prius ab Archiepiscopo Senonensi ad rem vocatus, venire tunc renuit, quia non sua putabat referre: sed Episcoporum, quorum est ministerium de dogmatibus judicare: tamen cum audiret hæreticum ob hoc superbiorum factum, & audacius exprobrare agminibus Catholicorum virorum, acquievit amicorum consilio, & ad disputationem venit: sed hanc hæreticus ipse fugit: & ita Deo volente factum est, ut hæreticus, qui prius ad singulare certamen Beatum provocaverat Bernardum, ille prius ad certamine fugerit. Et ut res sit apertior, placuit hic inferere verba, quæ de hac re Bernardus scripsit, Epistol. 189. Sic enim ait. Cedens tamen (licet vix ita ut serem) consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant de nostra absentia, & scandalum proximo, & comua crescerent adversario, & quia error magis confirmaretur, cum non esset qui responderet, aut contradiceret occurri ad locum, & diem, imparatus quidem, & immunus, nisi quod illud mente voluebam. (Matth. 10.) Nolite præmeditari qualiter respondeatis, dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Et illud: (Psal. 117.) Dominus mihi adiutor non timebo, quid faciat mihi homo. Convenerant autem præ-

ter Episcopos, & Abbates, plurimi viri religiosi, & de civitatibus magistris scholarum & clericis literati multi, & Rex præfens erat. Itaque in præsentia omnium adversario stante ex adverso producta sunt quedam capita. De libris ejus excerpta. Quæ cum ceptissimè legi, volens audire exivit, appellans ab electis iudicibus. Hactenus Bernardus. Ex cujus verbis aperte constat quando, & ubi liceat cum hæretico disputare. Cum enim ex defectu disputatoris, qui contradicit, hæreticus magis invalescit, & populo scandalum imminet, tunc necessaria est disputationem, ut hæreticus confundatur, & populus in vera fide confirmetur. Sed tunc coram viris doctis disputandum, & non coram rusto populo: quia non expedit tam sublimem disputationem coram idiotis iudicibus fieri. Ubi autem ex defectu disputationis nullum imminet populo periculum, consulto fieri existimo, si omnis amputetur disputationem, & juxta consilium sapientis fiat, qui sic ait: (Prov. 28.) Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam: ne efficiaris ei similis.

CAPUT XX.

Quamvis non sit absolute bonum cum hæretico disputare, est tamen bonum, & sanctum contra hæreticos scribere.

Orte ex his, quæ precedenti cap. diximus quædam colliger non esse etiam bonum, neque licitum adversus hæreticos scribere, putans eandem esse rationem vocalis disputationis, & scripture, & eadem mensura utramque fore metiendam. Nam de hac re fuit mihi olim cum quodam viro Græce, & Latine docto non modica contentio. Cum enim Brugis in Flandria, ubi ille morabatur, ego tunc essem, & Librum, quem adversus omnes hæreses adidi, tunc pararem, clanculum detrahebat labori meo, dicens me rem præsumptivam sumpsisse, & consultus me fuisse facturum, si ab incerto desisterem. Verum (ut sæpe evenire solet) quæ ille clanculum & me nunquam scituro dicere putavit, amicis audientibus, & tandem mihi referentibus, cognovi. Adii hominem, rogaviq; ab illo, num ipse tale aliquid dixisset? Non potuit negare, qui sibi conscius erat, coram multis id dixisse, quorum testimonio poterat convinci. Petii deinde ab eo, qua motus ratione ita sentiret, ut tam sancto operi detrahere vellet. Quia multi (respondit ille) opus hoc tuum legentes forte plus laudabunt hæreses ipsas, contra quas disputas, quam Catholicam veritatem, & audientes jam olim fuisse illas ab aliis prædicatas, hoc ipso audacioris, eandem hæreses rurandas suscipient, quas tu oppugnare conaris. Et sic, cum hæreticos extinguere cupis, hæreticos suscitabis: quia illis scandalum appones, & hæresis occasionem præbebis. At, qui scandalizaverit unum ex pusillis, qui in Christo credunt (ut Salvator ait Matth. 18.) expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris. Ecce vides urgentissimam rationem, qua ille motus est, ut non solum inutile, sed etiam noxium putaverit, scribere contra hæreticos.

Et tamen vir erat, qui nimis ambebat Theologus videri, cum re vera non esset. Deinde absoluto jam libro, quod adversus omnes hæreses paraveram, & typis excusso, cum ad Hispanias, nataleque solum rediissem, non desuere, qui idem mihi exprobrarent, quod ille in Flandria fecerat. Sed isti neque viri Theologi erant, nec se Theologos existimari (ut ille) ambebant. Viri quidem docti isti erant: sed tantum leges dilectant humanas, quas

rit: Nullus in illo considerare debet, sicut neque Deus considerat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Unde Ambrosius ait: „Cum renuntiatur improbitati, statim „adsciscitur virtus. Egressus enim malitiæ, virtutis ope- „ratur ingressum, eodemque studio, quo crimen exclu- „ditur, innocentia copulatur.“ Hæc Ambrosius. Et habentur hæc verba in cap. Cum renuntiatur 32. quæst. 1. eos vero, qui contra hanc Domini legem facientes, auferre, & improbe tractant noviter conversos, reprehendit Dominus per Ezechielem Prophetam cap. 22. dicens: *Advenam opprimebant calumnia absque iudicio.* Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis ait: „Advenam quoque & peregrinum, qui nondum ejus „Ecclesiæ fuerat effectus, sed tantum adiutor, & ha- „bens initia fidei, opprimebant calumnia: ut postquam „circumsisset mare, & aridam, facerent unum profesy- „tum & facerent eum silium gehennæ.“ Hæc Hieronymus. Justus est ergo, ut qui à Judæis, sive Sarracenis, sive hæreticis, eorum erroribus desertis, ad fidem Ecclesiæ Catholicæ convertuntur, benigne recipiantur, dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, à cæpta fide recedant: sed potius benignitate, & blanditiis sanctis allecti, in fide, quam semel susceperunt alacriter perseverent. Et si quis ex his Christianis recentibus, & noviter à Judaismo, aut à Sarracenis conversus, in fide errare contingat, & postea errorem suum cognoverit paratus corrigi, dico hunc talem esse cum majori misericordia, & leviori poenitentia, quam alius ex veteribus Christianis recipiendus: præsertim si ex ignorantia illum errasse constet, & non ex malitia: ut puta, quia non fuerat plene de fide instructus. Neque obstat cap. contra Christianos de hæreticis lib. 6. quia cap. illud intelligitur de pertinacibus, & qui non sunt parati ab errore suo corrigi. Si tamen veræ contritionis signa ostenderit, & ad unitatem Ecclesiæ redire voluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliquando infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc excusationis velamine malitiam suam semper tegere procurent, necessarium est, ut hujusmodi noviter conversis Christianis tempus aliquod, & non nimium breve prætergatur, in quo ea, quæ ad fidem Catholicam pertinent, discere tenerentur, & magistri qui illos docerent, darentur: quoniam nisi id fiat, etiam si postea errant, merito se excusare poterunt, dicentes: *Nemo nos conduxit.* Verum ne quis ex his, quæ diximus ansam erroris capiat putans hæreticum hominem quotiescumque respuerit, esse semper ad misericordiam recipiendum, oportuit de hac re admonere lectorem, ut intelligebat bifariam posse contingere, ut hæreticus ad fidem conversus ab Ecclesiâ recipiatur. Uno modo, ut recipiatur ad solam animæ suæ salutem: alio modo, ut non solum ad animæ, sed etiam ad corporis salutem recipiatur. Primo modo dicimus hæreticum quocumque tempore poeniteat, etiam si relapsus fuerit, esse semper recipiendum ad poenitentiam: ut salutem animæ assequi possit. Nam poenitentia (ut Augustinus ait) etiam si in ultimo vitæ hiatu advenit, salvat, & liberat. Et in cap. super eo de hæreticis lib. 6. docetur, relapso hæretico non esse neganda poenitentia, & Eucharistiæ sacramenta: si illa humiliter petierit & manifesta poenitentia signa in eo appareant. Secundo modo, hoc est, ad corporis, & animæ utilitatem, non semper oportet hæreticum recipere, neque semper Ecclesiâ illos recipere vult. Et merito hoc Ecclesiâ facit: quia si semper illos reciperet, ut illos in vita, & aliis bonis temporali-

bus servaret incolumes, in multorum perniciem (ut libro secundo longius docebimus) hoc cederet. Quos autem hæreticos, & quando ad corporis, & animæ salutem Ecclesiâ recipiat sequenti cap. docebimus.

CAPITULUM XXII.

Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non sunt omnes pariter, & cum equali misericordia recipiendi.

Quamvis omnes hæreticos, qui semel tantum in hæresim lapsos fuisset, deprehensi sunt, cum ad fidem Catholicam redeant, recipiendos esse diximus: non tamen omnes cum recipiantur, eadem benignitate tractare oportet, sed juxta varietatem criminis, & personæ varia illis impenditur misericordia. Nam pro mensura peccati, præcepit Deus, (Deut. 25.) ut fiat plagiarum modus. Hæc autem varietas in multis considerari debet, & primo: An is, qui in fide erravit, sponte, & sine alicujus accusatione venit, an postquam fuerat accusatus. Multum siquidem interest, an libere, an ex metu aliquid agas. Si quis in fide erraverit, & postea peccatum suum agnoscat sine alicujus accusatione, aut denuntiatione: sed sponte sua ad inquisitores hæreticorum accesserit, & se coram illis de sua hæresi accusaverit, & misericordiam petierit, erit absque dubio, cum benignitate, & misericordia recipiendus. Et sine alicujus infamiae nota, poenitentia aliqua secreta juxta hæresim, & personæ qualitatem illi imponitur: Neque in hoc tali est considerandum ex tempore suæ cognitionis, & confessionis aliquid discrimen: ut puta, si ante tempus gratiæ ab Inquisitoribus concessum, venit, vel post. Solent enim Inquisitores hæreticorum quum primum oppidum aliquod visitant, ut de hæreticis inquirant, edicta proponere, & populum per predicatores monere, ut si quis in illo fuerit in hæresim aliquam (diabolo suadente) lapsus, infra talem, aut talem terminum, puta, hebdomadam, vel mensem, errores suos recognoscant, & se errasse humiliter coram illis fateantur: alioquin si hoc illis præsignato termino jam transierit, deprehensi fuerint, velut hæretici punientur. Hic illis præfixus, & concessus terminus, solet vocari tempus gratiæ: quia ex gratia, & non ex necessitate illis concessum est tempus veniæ vel misericordiæ: Quia si illo tempore venerint, venia illis dabitur, & misericordia. Quocumque igitur tempore quis veniat, sive intra tempus gratiæ, sive postea, modo sponte sua, & sine aliqua accusatione, aut citatione ille veniat, semper est cum misericordia recipiendus. Et potest hoc etiam probari à simili per id, quod habetur in cap. Si tibi absenti. §. Antequam de præbendis lib. 6. Si vero aliquis non sponte sua: sed accusatus, & vocatus ad Inquisitores venerit, & peccatum suum fuerit coram illis confessus, tunc hanc oportet habere in primis considerationem, an videlicet ille intra tempus gratiæ venerit, an post. Si quis de hæresi accusatus peccatum suum antequam ad iudicium vocetur, agnoscat, & illud humiliter fateatur intra tempus gratiæ, dico illum esse misericorditer recipiendum, & cum delicti sui venia, sive ille sciat se esse accusatum, sive non. Nam alioquin ego non possum intelligere, quibus illud tempus gratiæ prodesse possit: quoniam illis, qui sponte sua veniunt, & mere libere, nihil certe prodest, cum hi etiam si post tempus gratiæ jam elapsum venerint (ut nunc diximus) sent

sunt admittendi. Fateri igitur oportet tempus illud gratiæ aut nullius profus esse momenti, aut necessario valere illis, qui post accusationem venerint: Imponetur tamen istis poenitentia digna juxta suorum criminum qualitates. Si autem post tempus gratiæ elapsum quis accusatus, & vocatus accesserit, & crimen suum tunc fuerit coram inquisitoribus confessus, dubium est inter doctores, an sit recipiendus. Nam Archidiaconus in cap. Ut commissi. §. Necnon de hæreticis lib. 6. dicit hunc talem non esse recipiendum, & mittit ad notata in l. r. C. de his qui Latro. occul. Dominicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neque confirmat: sed sola illius relatione contentus pertransit. Hostiensis vero in summa, titulo de hæreticis, dicit hæreticum antequam sit convictus, semper esse recipiendum. Nam in §. Qualiter deprehendatur, sic ait: Si confiteatur vocatus tempore probationis, & judex videat ipsum contritum, & super de conversione sua, potest ei parcere injuncta poenitentia salutari. Et parum infra ait: Si vero negaverit, & convictus fuerit, condemnari debet per Ecclesiasticum iudicem, ad quem hoc pertinet, ut in cap. Ad abolendam, §. r. extra de hæreticis. Et in §. Quando, & qualiter Ecclesiæ reconcilietur, dicit, quod post condemnationem statim sine aliquo intervallo possit reconciliari auctoritate Episcopi, ex intervallo autem non nisi auctoritate Papæ. Et Dominus Cardinalis in Clemen. Ad nostram, §. penult. de hæreticis, dicit quod si postquam negaverit, sit convictus, non admittatur ad hujusmodi revocationem erroris, ut per illam mortem evadat. Quia qui expectavit, ut per probationem convinceretur, & convictus redit, non hoc facit in continenti, nec sponte: quia videtur timore probationem fecisse. Glossator autem decretalium docet, quod etiam post condemnationem sit recipiendus, si tunc sponte illum redire cognoscatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam, §. presentis in verbo recurrere, & in cap. penult. de hæreticis, §. si qui autem in verbo deprehensi, & ibidem probare nititur hanc suam opinionem, sic dicens, quia Ecclesiâ non claudit gremium redeuntibus ad ipsam, C. de summa Trinitate inter claras circa finem, & delicti veniam petentibus damus, C. eod. tit. Manichæos. Hæc in glossa Panormitanus in l. cap. excommunicacionem, §. damnati, eodem tit. quamvis, recitat opinionem Archiepiscopi, huic tamen magis favet. Et pro hac opinione ille adducit textum in cap. Accusatus de hæret. lib. 6. In quo cap. solos relapsos sine misericordia dicit esse puniendos. Dicit ergo Panormitanus hanc opinionem esse tenendam: quia mihiorem, & probat per regulam: Odiâ, & per regulam: In pœnis, de regulis juris lib. 6. Ecce vides tres doctissimorum virorum opiniones, quarum duæ sunt extremæ, alia videlicet Hostiensis, quæ quodammodo mediat. Quid igitur ergo homo Theologus faciam, ubi tot magni gigantes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilianus ille rusticus dixit.

Non est meum inter vos tantas componere lites.

Dicam tamen ingenue, quod nulla istarum opinionum absolute, & ex omni parte mihi placeat. Nec mihi quis, aut me arroganter, & superbum dicat, propterea quod ego homo Theologus in materia juridica contra viros juris Canonici certissimos pugnature audeam: sed magis consideret, obsecro, nullum esse, aut fuisse unquam tam doctum hominem, qui sensu pure humano scribens non erraverit aliquando, juxta id, quod in vul-

gari proverbio dicitur: Bonus quandoque dormit Hæmerus. Consideret etiam id, quod Juvenalis ait:

Veniet de Gente togata.

Qui juris nodos, & legum ænigmata solvet.

Sed his omisissis (ut ad scopum nostram reducam orationem) pro clariori hujus rei illustratione, oportet negotium hoc trifariam considerare juxta tres gradus, per quos ad hæretici punitionem solent judicis procedere. Primo enim hæreticus accusatur, & vocatur. Secundo per testes idoneos de hæresi convincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quam damnatus fuerat. Si hæreticus accusatus, & vocatus antequam sit de crimine suo convictus, post tempus gratiæ peccatum suum agnoverit, dico cum Hostiensis illum talem esse cum salutari poenitentia ad misericordiam recipiendum, si judex agnoscat illum de peccato præterito dolere, & de emendatione illius bonam habeat spem. Nam hic talis cum non sit vere, neque ulla juris fictione relapsus, neque possit vere dici incorrigibilis cum errore suo nulla pertinaci animositate defendat, non est cur ad mortem possit damnari, aut judici seculari tradi. Jura siquidem neminem (nisi incorrigibilem, & relapsum) judici seculari tradi præcipiunt. Cum ergo jure non sit ita denegata misericordia, intelligitur concessa. Imponetur tamen illi salutari poenitentia, in cujus impositione, ut plena fervetur justitia, considerare oportet hæresim, & personæ qualitatem, an videlicet hæresis illa, in quam lapsus est, sit contra illum fidei articulum, quem expresse scire tenebatur. Nam (ut alias supra me dixisse memini) non omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppositam fidem non tenebatur juxta suæ personæ qualitatem, scire, atque ideo constare illum ex ignorantia errasse, tunc cum modestia, & charitate docendus est de vera fide, quam si statim susceperit, erit cum misericordia, & sine ulla infamiae nota recipiendus. Quia cum ille errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, consequens est ut (juxta Augustini sententiam in cap. dixit Apostolus) non sit hæreticus censendus, nec velut talis puniendus. Quod si aliqua illi imponatur ad cautelam poenitentia, ut videlicet cautior deinceps sit in loquendo, levem illam esse oportet, cum leve, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si vero erravit circa ea, quæ scire tenebatur, tunc tentandus est, an ex industria, & sciens erraverit, an ex ignorantia. Possibile est enim, ut negligens fuerit in addiscendis iis, quæ erant obligatus scire, & quia negligens fuit in discendo, erravit in aliquo particulari, putans illud, quod ipse credit, ab Ecclesiâ Catholica credi. Si illum ex ignorantia eorum, quæ scire tenebatur, errasse constiterit, & de suo errore admonitus statim illum revocaverit, & sine ulla rebellionem veram fidem susceperit, cum misericordia admittetur, imponeturque illi poenitentia, & non levis: sed aliquanto gravior præcedenti: non tamen, ut hæreticus puniretur, sed quia negligens fuit in addiscendis illis, quæ sub gehennæ interminatione erat obligatus scire. Oportet tamen hoc loco cautum esse inquisitorem, ut bene penetrare valeat, an is, qui erravit circa ea, quæ erant obligatus scire, erraverit ex ignorantia: Quoniam is, qui ignorat ea, quæ scire tenebatur, oportet ut suam prober ignorantiam, si per eam excusari procurat. Si vero constat illum ex industria, & scientia errasse, quamvis post accusationem veniat, admittetur ad misericordiam si hæresim statim abjuraverit: imponetur tamen illi poenitentia, & multo gravior, quam duobus præcedentibus. Quia (ut

Salvator noster ait (Luc. 12.) *servus qui novit voluntatem patris, & non fecit secundum ejus voluntatem vapulabit multis.* Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in lib. C. de his qui latr. occul. non est ad propositum. Hæreticus vero, qui transacto tempore gratiæ vocatus crimen suum negavit, & postea per testes idoneos convictus peccatum suum fatetur, & petit misericordiam, est illi concedenda, ut evadat penam mortis: sed erit perpetuo carceri mancipandus. Hoc aperiissime probatur per 2. cap. Excommunicamus, §. si qui autem, extra de hæreticis. Nec obstat, cap. Ad abolendam, §. Presenti ubi dicitur, quod secularis arbitrio potestatis relinquatur puniendus, qui non continuo post deprehensionem erroris ad fidem Catholicam redierit. Deprehensus enim non dicitur in hæresi omnis qui accusatus est de illa: sed ille solum, qui de hæresi legitime convictus est. Nam alius oporteret, ut omnis, qui de hæresi accusatus est, & crimen suum negat, esset ante legitimam probationem potestati seculari tradendus: quia textus ille dicit, quod qui post deprehensionem erroris non statim ad fidei Catholicæ unitatem recurrit, judici seculari tradatur ad illius arbitrium puniendus. Hoc autem dicere esset absurdissimum. Nec satis est, ut quis dicatur in hæresi deprehensus, quod sit per testes convictus, docuisse, aut firmiter assertuisse propositionem aliquam, quæ vere est hæretica: sed oportet, quod sit etiam per veram argumenta convictus talem propositionem esse hæreticam. Nam quamvis in hæresi aliqua persistat (ut supra in isto. 1. lib. cap. 10. docuimus) antequam sit de hæresi sua legitime admonitus, non dicitur pertinax, & per consequens neque hæreticus, si paratus sit revocare hæresim, cum fuerit illi vera fides manifestata. Alioqui oporteret dicere, ut quotiescumque Inquisitor hæreticorum præciperet alicui prædicatori, aut doctori, ut propositionem aliquam tamquam hæreticam abjuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret Inquisitor, quod nisi statim abjuret juxta cap. Ad abolendam, statim illum tradet curiæ seculari. Et ita cogeretur aliquando propositionem Catholicam recantare, & abjurare. Non est ergo dicendus deprehensus: nisi fuerit convictus. Qualiter autem, & quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi convincenda, supra cap. 4. aperte declaravimus. Et certe (ut opinor) ex falsa hujus vocis, deprehensus, intelligentia deceptus est Archidiaconus, puans omnem, qui transacto tempore gratiæ accusatus accedit, esse rejiciendum, & potestati seculari tradendum. Et Dominus Cardinalis etiam deceptus est, qui existimavit omnem convictum, etiam si ante condemnationem redeat, esse tradendum potestati seculari: quia (ut ille ait) non statim, & continuo redit. Sed re vera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendam: non dixit absolute, nisi continuo redierint: sed dixit, continuo post deprehensionem erroris. Tunc quis dicitur deprehensus in aliquo crimine, quando facti evidentiæ cognoscitur illum tale crimen commississe, aut per testes est convictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est confessus. Quo fit, ut si quis convictus de hæresi statim illud fatetur, & hæresim abjurat, dicendus sit statim post deprehensionem erroris abjurasse, & per consequens non tradendus judici seculari, arbitrio suo puniendus. Quia cap. ad abolendam, præcipit, ut arbitrio secularis potestatis non tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem redire voluerit. Et in cap. Excommunicamus, §. si qui autem, præcipitur, ut hujusmodi talis, qui

postquam fuerit deprehensus redierit, perpetuo carceri mancipetur: ut igitur quis penam mortis evadat, non opus est, quod fateatur suum crimen antequam fuerit convictus: quia etiam si postquam fuerit convictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sententiam sit condemnatus, suum errorem fatetur, perpetuo carceri mancipatur penam mortis evadet. Huic meæ sententiæ favent non solum glossator Decretalium, Panormitanus, & cæteri, qui aliam extremam, & misericordiam opinionem tenent: sed etiam Gondissalvus de Villadiego, in tractatu de hæreticis. Restat nunc tertius gradus examinandus, de illo scilicet, qui etiam postquam convictus est, negavit, & ideo damnatus est, ut secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiam, crimen suum fatetur, credens se hac via misericordiam consequatur. Hunc talem firmissime teneo non esse ullo pacto admittendum, ut talis illi præstetur venia, quæ illi à judicio secularis potestatis redimat. Quoniam hic talis præsumendus est fidei accedere, nec de illius emendatione sperandum est. Pro hac re est aperte textus præfati cap. Ad abolendam, ubi præcipitur, quod hæreticus reliquatur secularis arbitrio potestatis, animadversione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem sponte recurrere voluerit. At qui post damnationem venit, non sponte, sed timore penæ quasi coactus redit: & qui convictus adhuc sententiam expectavit, non continuo redit. Et in utroque cap. Excommunicamus, §. damnati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia: sed præcipitur, ut seculari potestati tradantur debita animadversione puniendi. Quod autem Panormitanus arguit per cap. Accusatus, de hæreticis lib. 6. in quo solis relapsis venia negatur, parum movet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait. Illic enim Papa declarat, qui sint relapsi dicendi, & qui sint penam relapsorum in hæresim puniendi, non tamen exprimit penam, qua illi debeant puniri. Deinde quamvis illic solis relapsis negaretur indulgentia non tamen reliquis concessitur, quod erat maxime necessarium, præsertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, ut patet per cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, primo, & secundo. Argumentum etiam, quod adducit, ut opinio sua tamquam mitior recipiatur, per regulam: Odia, & regulam in pœnis, nihil valet. Quia regulæ illæ intelliguntur in negotio dubio, quando non constat quid ex jure tenendum sit, tunc pœnæ, & odia sunt restringenda, quando vero jura aperiissime disponunt pœnas, non sunt tunc illæ restringendæ. Illa etiam, quæ pro ista opinione adducit glossa nullius sunt momenti. Nam illis satis, superque responderetur in cap. super eo, de hæreticis, lib. 6. In illo siquidem textu declaratur, quod Ecclesia nulli claudit gremium, ut illi denegeret, quod ad animæ suæ salutem videret necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint, pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramenta non negat. Claudat tamen gremium sæpe in his, quæ ad corporis salutem pertinent: quoniam hæc denegata sæpe salutis animarum prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in præfato, §. si qui autem, in verbo: deprehensi, ubi exponit, sic dicens: Publice, ita quod notorium, vel etiam condemnati. Hæc ille. Fateor quidem condemnatos dicendos esse deprehensos: sed non de istis deprehensis loquitur ille, §. si qui autem, quia de istis, qui per condemnationem sunt deprehensi dictum fuerat eodem cap.

cap. §. Damnati. Alioqui si de omnibus deprehensis intelligitur, §. si qui autem, aperiissime erit contrarius præcedenti, §. Damnati. Talis autem contrarietas in eisdem cap. contextu non est imaginanda, quæ contrarietas facillime tollitur, si advertamus alios esse præter damnatos, qui jure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpetracione criminis sunt capti, ut puta: quia visus est sic prædicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt convicti, & qui publice in judicio crimen suum confessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur, §. Si qui autem, de reliquis vero, qui per judicis Ecclesiastici sententiam sunt condemnati, intelligitur, §. Damnati. Quam verborum differentiam, si bene advertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, ut de alio hæreticorum genere differamus, de illis videlicet, qui errorem suum fatentur, sed illum deserere nolunt: quoniam dicunt non esse errorem, sed veram fidem. Sed de hoc inferius libro secundo disputabimus, quem totum huic negotio tribuimus, nunc enim in hoc primo lib. de illis solum hæreticis disputamus, qui post tenebras ad Lucem redeunt, & erroribus suis desertis, ad fidem Catholicam revertuntur.

CAPUT XXII.

De Apostatis, an sint, etiam cum ad Ecclesiam redierint, benigne, & cum misericordia, velut ceteri hæretici recipiendi.

Quamvis de omni hæretico jam dictum sit, illum si congruo tempore sui delicti pœnituerit, fore ad misericordiam recipiendum: ut à pœna mortis liberetur: aliqui tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura metiendi, ut etiam illis si ad fidem Catholicam ultro redierint, sit indulgentia præstanda. Hujus autem dubitationis causa inde oritur, quod jus civile non eandem tribuit benignitatem, & misericordiam apostatis, quam cæteris hæreticis. Nam in lege hi qui C. de Apostatis, præcipit Imperator, ut apostata, etiam si ad fidem Catholicam redire voluerint, ultima pœna puniantur: cum tamen alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniendos. Pro hujus questionis definitione oportet imprimis ad memoriam revocare id, quod supra cap. 1. hujus primi libri diximus, Apostatis sub nomine hæreticorum comprehendi, nec esse aliam differentiam inter apostatas, & hæreticum, nisi eam, quæ est inter speciem, & genus. Nam ut illic ex Beato Thoma docuimus. Apostasia species est infidelitatis, quæ sub hæresi comprehenditur, & nihil supra hæresim addit, nisi quamdam circumstantiam aggravantem, quæ est totius fidei oppugnatio, cum aliæ hæreses non totam fidem: sed solum partem oppugnent. At si apostasia est hæresis species, & non alio modo ab illa distincta, consequens necessarium est, ut apostata sit etiam quædam hæretici species, & nullum aliud habens cum hæretico discrimen, nisi quale est inter speciem, & genus. Hoc igitur præmissis, aliqua prius jaciam firmissima fundamenta, quibus innixanostra hujus questionis sententia, contra omnia adversariorum tela constans & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine hæresis nullus judicare alium potest, nisi solus Ecclesiasticus iudex. Hoc fundamentum probatur per cap. Ut inquisitioni de hæreticis lib. 6. ubi expresse inhibet Papa omni potestati seculari, ne quomodolibet de hæresi cognoscat, aut judicet, & causam assignat, quia crimen hæresis est me-

re Ecclesiasticum. De nulla enim re mere Ecclesiastica, secularis iudex definire aliquid valet, quod si attentare quis præsumperit, ejus definitio irrita est, & inanis, ut patet expresse in cap. Bene quidem 96. dist. & in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ extra de constitutionibus. Et propter eandem causam cognitio, & judicium in causa matrimonii sunt iudicibus secularibus prorsus inhabita, & solis Ecclesiasticis iudicibus reservata: quia matrimonium eo, quod est sacramentum, censetur res mere Ecclesiastica.

Præterea secularis iudex non potest de hæresi inquirere, nec de illa judicare, hoc est, non potest judicare, an hæc, aut illa assertio sit hæretica, an Catholica: ergo non potest propter illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia injustum est ut quis possit judicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod autem secularis iudex non possit de fide aut hæresi cognoscere, aperiissime convincitur ex his, quæ supra cap. 5. diximus. Et probatur ultra: quia secularis potestas ab Ecclesia est illuminanda, & ab illa doceri debet, & non est contrario. Nam (ut dicitur in cap. solitæ de majori & ob) Ecclesiastica potestas est velut Sol, secularis vero comparatur Lunæ, quæ lumen suum à sole recipit. Deinde in lege veteri (Levit. 13.) non Rex, aut Princeps, aut Dux, aut Medicus: sed solus sacerdos habebat jus lepræ inspiciendæ, & dignoscendæ, & ille solus leprosus judicabat, & ex illius judicio pendebat quidquid circa leprosum lex faciendum esse jubebat: ergo eodem modo in lege nova fieri oportet, ut non Rex aut Princeps, aut quævis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo hæresis dignoscendæ, & judicandæ potestatem habeat. Nam lepra (ut faci doctores interpretantur) quædam fuit expressissima hæresis figura. Unde Augustinus libro secundo questionum Evangelicarum, cap. 40. differens de decem leprosis à Christo Salvatore nostro mundatis, ita ait: „Nullum eorum quibus hæc corporalia beneficia præstitit, inveniri misse ad sacerdotes, nisi leprosus. Nam & illum à lepra mundaverat, cui dixit: (Math. 8.) Vade, & ostende te sacerdotibus, & offer pro te sacrificium, quod præcepit Moyses in testamentum illis. Et post pauca subdit: Quærendum igitur est quid ipsa lepra significet. Non enim sanati, sed mandati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atque membrorum. Leprosus ergo non absurde intelligi possunt, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abscondunt imperitiam suam: sed pro summa peritia profunderunt in lucem, & jactantia sermonis ostentant. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermiscatur. Vera ergo falsis inordinata permixta in una disputatione, vel narratione hominis tamquam in unius corporis colore apparentia, significant lepram, tamquam veris, falsisque colorum fucis humana corpora variantem, atque maculantem. Hactenus Augustinus. In quibus verbis ita annotandum est, quod cum dixerit solus leprosus exiit, quos sanitate corporis Christus donaverat ad sacerdotes fuisse ab illo missos, postea dixit leprosus hæreticorum figuram portasse. Ex quibus satis aperte colligitur, necessarium fore, ut quemadmodum tunc soli sacerdotes examinabant & judicabant leprosus, ita nunc solus sacerdotalis ordo, hoc est, Ecclesiastica potestas examinet, & judicet, hæreticos. Secundum fundamentum. Sæcularis

judex cum punit hæreticos, hoc facit via permissionis, & traditionis ab Ecclesiastico iudice factæ, cum videlicet Ecclesiasticus iudex expleto omni eo, quod circa hæreticam exercere poterat, relinquit illum, & tradit potestati laicali, permittens illi, ut circa illum faciat quod viderit expedire. Hoc habetur expresse in cap. Excommunicamus §. Damiani, primo & secundo, extra de hæreticis. Ex his duobus fundamentis satis aperte colligitur laicam potestatem non posse quomodolibet hæreticum punire, antequam ab Ecclesiastica potestate sit illi permittum. Tertium fundamentum. Jus canonicum nunquam statuto aliquo præcepit apostatam à fide qui ad eam sponte redierit, tradi iudici seculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeste sequitur potestatem seculari non posse apostatam, qui sponte ad fidem Catholicam redit, morte punire. Nam apostata (ut prædiximus) vere est hæreticus. At hæreticum hominem secularis potestas punire non potest: nisi cum sibi ab Ecclesiastica potestate est traditus. Ecclesiastica potestas non dum tradidit potestati laicali apostatas, quæ sponte redire volunt: ergo potestas laica non potest illos morte punire, immo nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dominum Joannem Nicolai Arelatanum errasse, qui in suo libello de hæreticis. Notabili 44. Mordicus tenet apostatam etiam sponte redire volentem, non esse ad veniam admittendum, motus ex illa præfata lege, hi qui C. de Apostatis. Illa enim lex nullius est momenti: quia & si nulla esset specialis lex canonica, quæ de apostatis statueret contrarium, satis est superque satis ad illius eversionem illa generalis canonica prohibitio, qua iudicibus secularibus prohibetur: ne quomodolibet de hæreticis cognoscere, aut iudicare præsumant. Multo ergo melius quam Arelatanus iste sensit Gundissalvus à Villa Diego, quem ille oppugnat, qui in suo libro de hæreticis quæst. 20. censuit apostatas eadem lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (ut fortius meam confirmem sententiam) jus canonicum non solum non statuit apostatas sponte redire volentes esse potestati seculari tradendos, immo expresse præcepit contrarium in cap. contra Christianos de hæreticis, lib. 6. Nam in illo cap. Papa præcipit eos, qui ad ritus redierint Judæorum, esse velut hæreticos puniendos. At hæreticis cum sponte ad fidem redeunt (ut proxime præcedenti cap. diximus) jus canonicum concedit indulgentiam, & illos ad misericordiam recipit, non tradens illos potestati seculari ad illius arbitrium puniendos: ergo eodem modo etiam apostatas, si sponte redierint, quemadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autem quod pro se adducit Villa Diego, ut hanc sententiam confirmet, ex textu cap. Quidam, extra de apostatis, parum, aut nihil huic proposito servit. Nam illi, de quibus Innocentius Tertius in illo cap. loquitur, non erant apostatae tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi enim de quibus Papa loquitur in illo textu non in universum fidem Catholicam deseruerant, neque ob hoc à Summo Pontifice reprehenduntur: sed quia simul cum fide baptismi, Judæorum ritus oberabant. Nam propterea ad illorum damnationem, addidit illic Papa ex Sacra Scriptura, maledictum esse hominem, qui terram duabus viis ingreditur, duas vias appellans Christianismum & Judæismum. Apostatae veri, de quibus nunc loquimur, totam fidem Catholicam deseruerunt, & de istis est quæstio formata. Unde patet textum illum à Villa Diego citatum parum suam sententiam confirmare. Sed cap. contra

Christianos, quod nos citavimus tam aperte nostram sententiam confirmat, ut nihil apertius dici possit. Nam illud caput aperte loquitur de his, qui relicto Christianismo ad ritus redierant Judæorum, ut patet ex casu capituli ibidem in glossa inserto. Rursum, jus canonicum nihil profus in specie statuit de apostatis quali essent animadversione puniendi: quam rem facere non omisit: nisi quia illos sub hæreticis comprehendere voluit, & eadem illos poena, qua hæreticos illos puniendos esse censuit. Non est enim putandum sanctos patres, qui pro hæresis & aliorum criminum punitione tot jura statuerunt, circa apostatiam, quæ pestilentissimum est crimen, fuisse tam remissos, ut illam puniendam non esse censent, aut tam negligentes, ut de illius remedio, & punitione nihil profus statuisser. Cum igitur credendum sit, Ecclesiam aliquid de apostatis decrevisse, & non alibi hoc reperitur, quam cum de hæreticis statuit, erit necessario fatendum apostatas eisdem legibus, quibus ceteros hæreticos esse iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in genere statuuntur, & ordinantur, ad omnem speciem illius generis sunt deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & applicanda: nisi aliqua esset illius generis species expresse alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, ut latro ea, quæ furto accepit, restituat in quadruplum, non est dubium illam legem de omni latrone, puta rapitore, sacrilego, aliique latronis speciebus esse interpretandam, ita ut eorum quilibet ea sit plectendus poena, ut ablata in quadruplum restituere cogatur: nisi de aliqua latronis specie aliud alibi lex disponderet. Tunc enim generi derogaretur per speciem, ut dicitur de regulis juris lib. 6. reg. 34. At hæreticus (ut supra in hoc cap. diximus) genus quoddam est, cujus quædam species est apostata. Fieri ergo est necesse, ut quæ de hæreticis canonica jura decernunt, sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretandæ: nisi alibi jus canonicum circa apostatas, speciali decreto, aliud faciendum esse decernat. Cum igitur jus canonicum nihil in speciali de apostatae punitione statuerit, oportet necessario ut ea, quæ de hæreticorum punitione jus canonicum statuerat, sint etiam de apostatis intelligenda. Jus canonicum præcipit, ut hæreticus, qui congruo tempore sponte ad fidem redire voluerit, admittatur ad veniam: ergo idem de apostata erit necessario faciendum. Quæ autem Joannes Arelatanus asserit in suæ sententiæ confirmationem, nullius sunt momenti, & indigna, quæ nobis occupationem responsionis præbeant; sed tamen respondendum est illis. Dicit primo, quod non debemus ponere discordiam inter jus canonicum & civile, nisi inter illa aperta sit repugnantia: sed oportet ea jura concordare: pro quo adducit leg. præcipimus C. de appellat. & l. primam C. de inoff. dot. & textum ex cap. cum expedit de electio. lib. 6. Huic argumento respondeo per eundem textum, quem ipse adducit. Ibi enim dicitur, quod expedit concordare jura iuribus, & eorum correctiones evitari, si ipsa jura sustineri valeant, ubi glossa, in verbo sustineri, dicit: Reprehenduntur hic illi, qui volunt sustinere jura, quæ penitus sunt correctata: ubi ergo apparet de correctione, non sustineant. Hæc in glossa. Reprehenditur ergo ipsemet Arelatanus in textu, quem citat: quia sustinere vult illam legem, hi qui C. de Apostatis cum illa sit apertissime redacta in nihilum per jus canonicum, in cap. Ut inquisitione de hæret. lib. 6. ubi præcipitur omni seculari potestati ne quomodolibet de crimine hæresis cognoscat aut iudicet. Deipde sic

arguit: Nullibi in Pontificio jure scriptum expresse reperitur apostatis penitentibus parcendum esse, ut mortem corporalem evitent: ergo standum est decisioni juris civilis expresse disponentis, non esse parcendum apostatis. Huic argumentationi respondeo, & his in illa erratum esse. Primo quidem quod assumit est falsum, videlicet nullibi in Pontificio jure esse expresse scriptum, apostatis penitentibus esse parcendum. Nam (ut jam diximus) in cap. contra Christianos de hæreticis lib. 6. est expresse decretum, & in cap. ad abolendam extra de hæreticis, & in cap. Excommunicavimus 1. & 2. eo tit. licet enim sub nomine apostate nihil de illo disponat, satis tamen est id, quod de hæreticis dictum erat, cum constet ex illis, quæ supra diximus, apostatam esse hæreticum. Secundo peccat illa argumentatio: quia & si assumptum esset verum, collectio tamen est vitiosa & invalida. Quoniam & si jus Pontificium nihil de apostata statuisset, non erat consequens, ut agendum esset per dispositionem juris civilis. Consequentiam tamen istam ille probare nititur per hanc regulam: Ubi aliquid reperitur expresse decisum jure civili, nec reperitur contrarium jure canonico, standum est juri civili, etiam in foro Ecclesiastico. Certe hæc regula si alicubi vera est, in illis solis rebus valet, quæ juri civili possunt esse subiectæ, & de quibus jus civile potest cognoscere, & iudicare: in illis autem rebus, quæ à jure civili sunt profus alienæ, & in quibus jus civile nihil profus decernere valet, nihil veritatis habet regula sua. Nam hæc ratione oportet fieri esse validam, & firmam omnia decreta, quæ jus civile statueret circa confirmationem, aut revocationem matrimonii in casibus, in quibus lex canonica nihil certi statuit, ut est in casu cap. litteras extra de resit. spo. In quo casu Papa nihil certi statuit. Possent ergo, juxta hanc regulam, jus civile aliquam illarum trium partium, quas illic Papa probabiles reputat, pro lege præfata statueret. Possent etiam certam formam in sacramento extremae unctionis instituire, & si illam jus civile statuisset, oporteret necessario conformiter ad illam agere: cum illius sacramenti certam, & præfictam formam (ut ait Sanctus Bonaventura) numquam Ecclesia statuit. In his enim & similibus rebus, in quibus jus civile nihil statueret potest, si aliquid statuat, erit profus inane, etiam si jure Pontificio nihil esset de illis statutum. Cum dicitur quod crimen cujuslibet hæresis, & per consequens apostasiæ sit à potestate juris civilis alienum, oportet, ut quicquid de illo jus civile statuat, sit profus inane, etiam si nihil de illo esset jure Pontificio statutum.

CAPUT XXIV.

Si hæreticus resipuerit, quid ab eo exigendum sit, antequam in unum ad Ecclesiam communionem recipiatur.

Quamvis supra diximus omnem hæreticum, si congruo tempore resipuerit, esse ab Ecclesia admittendum, non tamen id continuo cum perierit, faciendum esse censet. Prius quidem tentandus est, an vere fidem Catholicam tenere velit, & amplecti, an simulate, & solo poenarum metu. Deinde an levi, & parum duraturo animo fidem Catholicam suscipere velit, an animo constanti, & firmo; indignum quippe est, ut qui tepido animo, & vacillanti ad fidem Catholicam se velle redire dicit, statim in Ecclesiam communionem recipiatur, ne (si forte ad vomitum, velut canis, redierit) gravius delinquendi habeat occasionem. Nemo mittens manum

ad aratrum, & aspiciens retro (ait Salvator noster Luc. 12.) aptus est regno Dei. Vir ille fortissimus, & illustri bellator Gedeon, cum ad bellum contra inimicos pugnaretus accingeretur (Domino præcipiente Judic. 17.) dixit populo suo, & cunctis audientibus prædicavit. Qui fortissimus & timidus est, revertatur. Sic etiam puto faciendum esse in Ecclesia, quæ est velut castrorum acies bene ordinata, (Cant. 6.) & quæ est in continuo bellorum procinctu, ut qui in fide dubius, ac utans est, non recipiatur in ea, sed rejiciatur: præsertim cujus imbecillitas fuerat jam ex alio suo à fide discessu plene cognita. Nam alias qui illum facile ad Ecclesiam consortium reciperet, alios fideles, quibus illum commisset, exponeret periculo contagii, si ille ad pristinum errorem rediret. Unde Beatus Gregorius in registro ait: „Quoties cordis oculus nubes erroris obductus, supernæ illustratiõnis lumine sit ferens, magna cautela nitendum est, ne latenter auctor schismatis irruat, & ab unitatis ratione, qui ad eam reversi fuerint, telo iterum erroris abscondat.“ Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in cap. Quoties. 1. quæst. 7. Scire igitur oportet constantem, & firmum in fide esse illum, qui ab hæresi rediens, ad Ecclesiam Catholicam consortium recipiendus est. Leprosus juxta veterem legem, (Levit. 13.) non nisi mutata veste, & capillis rasis, intra castra, aut intra civitatem, unde propter lepram ejectus fuerat, recipiebatur, etiam si sacerdotis iudicio mundatus censetur. Leprosam illam fuisse hæresis figuram, satis aperte constat ex testimonio Augustini, quod proxime præcedenti cap. citavimus: & inde etiam convincitur leprosum gestasse hæretici figuram. Multo ergo majorem diligentiam adhibere oportet ne hæreticum, cujus figuram leprosus gerebat, statim cum ille se mundatum dixerit, intra civitatem, hoc est, Ecclesiam recipiamus: sed prius oportet vestes, hoc est, exteriores hæreticorum conversationes deponere, & omnes pilos, hoc est omnes hæresis cogitationes, quæ ex corde, velut illi ex capite pendunt, radere, ut vel sic ille in fide firmus, & constantis nobis appareat. Verum quia hæc animi constantia, & firmitas in fide non nisi per exteriora signa cognosci potest, ideo sub duobus testimoniis illam probandam esse Ecclesia censuit antequam hæretico resipiscenti, & ad fidem Catholicam redeunti, Ecclesie communio detur. Primum testimonium est præteriti erroris publica in iudicio abjuratio, & detestatio. Teneur enim qui ab hæresi ad fidem Catholicam redit, antequam recipiatur, publice præfatam hæresim, in quam (diabolo suggerente) lapsus fuerat, coram Episcopo, aut Inquisitore abjurare, & detestari. Hoc ita faciendum esse præcipitur in cap. ad abolendam, §. Presenti. extra de hæreticis. Olim autem hæc abjuratio, & hæresis detestatio solum in communi Concilio Episcoporum fiebat, ut patet in cap. de eo 50. dist. & in cap. si quis Episcopus, 1. quæst. 7. Nunc autem quando difficile, & raro Concilia sive Generalia, sive Provincialia congregantur, ne in tanta temporis dilatione, ne, ut ille suæ veræ cognitionis immemor ad vomitum ex fastidio expectationis rediret, aut in vera fide, permanens morte præventus sine Ecclesie communione discederet, decretum est, & merito hanc abjuracionem coram Episcopo, & ad illius arbitrium esse faciendam. Deinde datis contra hæreticos Inquisitoribus, ad illos etiam hæc auctoritas, & potestas recipiendi hæreticos, derivata est: ita tamen ut sine Episcopi consilio, & assensu id non faciant. Forma autem hujus abjuracionis

qualis esse debeat, habetur in cap. ego Berengarius. de consec. dist. 2. Circa hæc tamen dubitari potest, an qui in aliqua hæresi deprehensus est, cum sponte ad fidem Catholicam redire voluerit, cogendus sit omnem abjurare, & detestari hæresim: an satis erit eam solam abjurare in qua fuerit deprehensus, gloss. in cap. accusatus, §. eum vero, in verbo simpliciter de hæreticis, lib. 6. tenet, quod non tenetur omnem hæresim abjurare: sed eam solam, de qua fuerat accusatus, & dicit glossa ibi suam sententiam elici ex textu illius, §. Eum vero; quia textus ille loquitur sub conditione si generaliter omnem hæresim abjuravit. Si autem teneretur omnem hæresim abjurare, non illud sub conditione reliquisset. Idem docet glossa in præfato cap. Ego Berengarius, in dist. omnem hæresim, & probat gloss. ista hanc suam sententiam per cap. Presbyter, si à plebe. 2. quæst. 5. Ego quidem istorum opinionem sub hoc sensu libenter suscipio, ut hæreticus nullo jure expresso teneatur, cum ad Ecclesiam redit, omnem hæresim abjurare, & detestari: quia (ut ego existimo) nullum tale est adhuc latum jus, quod hæreticum de una hæresi accusatum obliget ad abjurandum omnem hæresim. Verum licet hæc ita se habeant, non tamen obstant, quin ob aliquam justam causam possint Inquisitores hæreticum cogere, ut non solum eam, de qua accusatus erat: sed omnem in genere hæresim abjuret, & detestetur. Nam variis succedentibus causis, & occasionibus ad multa potest homo à suo superiori cogi, ad quæ alias non cogetur. Et certe (ut clarius meam proferam sententiam) semper ita faciendum esse ego censerem, & melius puto, ut omnem cogatur hæresim abjurare. Quia hoc magis publicæ utilitati convenit, ne cuilibet hæretico millies in aliam, & aliam hæresim labendi præstetur occasio, cum hoc sine periculo mortis se posse facere intelligat. Nam (ut ex illo, §. Eum vero, aperte colligitur) qui non in eandem, quam prius abjuraverat, sed in aliam labitur hæresim, non dicitur relapsus, nec poena relapsi punietur, si prius non omnem abjuraverat hæresim: sed eam solam, in quam lapsus fuerat. Præterea omnes fere hæreses sunt sibi invicem connexæ, quia licet facies habeant diversas, caudas tamen adinvicem habent colligatas, ut dicitur in cap. Excommunicamus. 1. & 2. extra de hæreticis. Dato uno inconvenienti (ut ait Aristoteles) multa contingunt. Ex uno errore multi necessarii derivantur, tamquam rivuli ex fonte. Hoc aperte experientia docente in Luthero didicimus. Hic enim omnes Pontificis Indulgentias contemere cepit, & hinc suorum errorum prædicationem est auspiciatus. Deinde hoc non contentus, eo usque insanit, ut purgatorium non fuerit veritas negare. Inde coactus fuit negare necessariam esse satisfactionem ullam pro peccatis, & solas duas admittit poenitentiae partes. Post hæc videns urgentissimas rationes, quæ illum, ut ab errore discederet, impellebant, dixit nihil post culpæ remissionem, manere in peccatore ad cuius solutionem remissa culpa teneatur. Vides jam quam connexæ, & concatenatæ sint hæreses. Et propter hanc causam necessarium est ut quisquis unam aliquam abjurat hæresim, abjuret etiam eas omnes, quæ ex illa derivantur, & quæ illi perpetuo federe conjunguntur: quia non potest illa sine aliis deseri. Et quia non potest facile statim agnosci, quicquid mali ex aliqua una hæresi deduci potest, ideo melius est, ut omnem prorsus abjuret hæresim, qui unam abjurare debet. Si quis tamen arguat contra hæc per textum cap. Presbyter qui à

plebe. 2. quæst. 5. inane prorsus erit argumentum: quia res valde dissimiles, sunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in re verum esse fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum se: nisi de illo solo delicto, de quo fuerat infamatus. Hic autem in præsentiarum nihil nunc agimus de purgatione: sed de abjuracione hæresis, quæ est res valde diversa.

Nam & ego etiam fateor neminem posse cogi, ut purget se de hæresi de qua non fuerat infamatus. Deinde & si eadem esset ratio de abjuracione, & de purgatione faciendâ, nihil contra nos ageret textus ille: quoniam alia crimina non sunt sic connexa, & colligata quemadmodum hæreses, & ideo in aliis non oportet se de omnibus purgare: sed solum de illo de quo fuerat infamatus. Secundum testimonium sui constantis animi, & non simulati, sed veri redius ad fidem est, publica promissio, & juramento firmata non recedendi ab ea fide, quam tunc constituit, sed in ea perpetuo usque ad mortem perseverandi. Qui enim se aliquid facturum jurat, satis testatur id sibi in voto esse, & non simulatæ: sed vere se id promississe. Nam (ut ait Paulus Heb. 6.) omnis controvertentiæ finis est juramentum. Forma hujus promissionis & juramenti habetur in cap. Quoties. 1. quæst. 7. Et (ut nullus relinquatur suspitioni locus) jurabit insuper, quod illum abjuracionem, & hanc promissionem, quam juramento confirmavit, non facit timore mortis, aut alicujus poenæ temporalis: sed solum ex odio, & detestatione hæresis, & ex amore fidei Catholicæ. Quibus omnibus recte peractis, hæreticus, qui deserto pristino errore ad fidem Catholicam redire voluerit, quod misericordiam congruo tempore petierit, in Ecclesiæ communionem recipietur. Hic autem abjuracionis ritus, & modus recipiendi ad Ecclesiæ confortium hæreticos, non recens est, nec à trecentis annis repertum, nec pure humanum inventum, quemadmodum Lutherus dicere solet: sed ante mille annos, & ex ipsis (ut suspicari licet) Apostolorum vestigiis descendens, & Deo Ecclesiæ suæ id inspirante (ut credere oportet) in variis Conciliis ordinatum. Concilium Arelantense secundum, cap. 9. suorum decretorum, hanc disciplinæ regulam statuit. „Novatianum in communionem

recipi non debere, nisi suscepta poenitentia, incredulitatis præteritum damnet errorem.“ Concilium Nicænum sub magno Constantino celebratum, cap. 8. suorum decretorum de eisdem Novatianis hæreticis loquens, ait: „Si qui voluerit venire ad Ecclesiam Catholicam ex Novatianis, placuit sancto Concilio, ut ordinetur, & sic maneat in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu Catholicæ Ecclesiæ statuta observatos, id est, communiter carutos se, & his qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his, qui persecutionis tempore lapsi sunt, quibus tamen lapsus poenitentia modus, & tempus ascriptum est, ut in omnibus sequantur ea, quæ in Ecclesia Catholica observantur.“ Hæc Nicænum Concilium. Multo clariora sunt, quæ in Ephesina Synodo sub Theodosio Juniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum modum, quem in recipiendis hæreticis, Catholica nunc servat Ecclesia. Nam in Epistola, quam præfatum Concilium misit Nestorio hæretico Episcopo Constantinopolitano, hæc quæ sequuntur, habentur. „Non autem sufficit, vel tuæ Religioni, tantummodo fidei symbolum confiteri,

quod

quod expositum est per idem tempus (Spiritu sancto largiente) & veniendo & magno Concilio apud Nicæam celebrato. Hoc enim non intellexisti, nec recte interpretatus es, quinimo perverte, licet sono vocis eadem verba protuleris. Sed consequens est etiam, jurejurando fieri te, quod anathematizes quidem tuam, polluta, & prophana dogmata: sentias autem, & doceas quæ nos universi per orientem, seu occidentem Episcopi, & magistri, præfulesque populorum credimus & docemus.“ Hæc in Concilio Ephesino. In quibus verbis aperte monstratur is modus, quem in recipiendis hæreticis, qui ad fidem redire volunt, Catholica nunc tenet Ecclesia. Ipsa tamen abjuracionis forma, quam nunc Inquisitores fidei injungunt hæretico respicienti post suæ hæresis confessionem, & ante poenitentiam, multo plenior est, & copiosior: quippe quæ omnem præcludit hæretico, errandi in posterum libertatem, sub tali verborum serie. Ego. N. recognosco, & confiteor coram vobis Dominis, me errasse in prædictis, & super his in corde contrito, & humiliato abolutionem, & poenitentiam requiro, & hanc hæresim, & omnem aliam quocumque nomine censetur abjuro; & promitto, quod de cætero servabo illibatam fidem, quam Romana tenet Ecclesia, & prædicat: & quod hæreticos, & credentes eorum, toto posse meo persequar: & tam eos, quam eorum fautores, receptores, & benefactores, bona fide, & sine dolo, & sine mora manifestabo Ecclesiæ, vel prælati

& poenitentiam, quæ mihi pro mea culpa injungetur, integre servabo, & complebo: & volo, & concedo, quod si ab hac hora in posterum contigerit me relabi in eundem errorem, vel alium cujuscumque hæresis quocumque nomine censetur, errando forte in aliquo casu, vel credendo, ad fidem habendo errantibus, vel eos, vel credentes eorum recipiendo scienter, aut defendendo, aut fovendo dicto vel facto, aut eis bene faciendo qualitercumque, eos vel celando, vel non manifestando bona fide, & sine mora, vel si poenitentiam injunctam à vobis non servavero, & perfecte non complevero, ab inde ipso facto habear excommunicatus, & perjurus, & hæreticus manifestus: & me ego judico, ita quod sine ampliori cognitione, & sententia, quæ jure lapsus, & manifestis hæreticis indicitur, mihi poena imponatur. Insuper assero, & profiteor me puram, & totam veritatem de me, & aliis in quantum scio, dixisse: & si forte constare poterit me malitiose de veritate aliquid suppressisse, vel tacuisse, imponenda, vel injungenda mihi à vobis poenitentia, seu absolutio obtenta, vel obtinenda nihil mihi proficit. Hæc est forma abjuracionis, quam nunc ut in plurimum Inquisitores hæretico tempestive respicienti verbo, & scripto facere injungunt, ut ex ea, & per eam firmum se in fide restetur, & nulla illi maneat simula, per quam si postea erraverit, elabi possit, ne dignas suo scelere sustineat poenas.

FINIS LIBRI PRIMI.

